

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра всесвітньої історії

Оксана Карліна

Історія і культура Польщі

Навчально-методичні матеріали

для студентів ОПШ

«Мова та література (польська). Переклад»

Луцьк
Вежа-Друк
2023

УДК 94:930.85(438)(072)

К 21

Рекомендовано до друку науково-методичною радою університету,
протокол № 10 від 21 червня 2023 р.

Рецензенти:

Гаврилюк Світлана Віталіївна, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Хлібовська Ганна Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Карліна Оксана Миколаївна

К 21

Історія і культура Польщі. Навчально-методичні матеріали для студентів ОПП «Мова та література (польська). Переклад». – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 128с.

Історія і культура Польщі: навчально-методичні матеріали. Методична розробка з нормативної дисципліни «Історія та культура Польщі» підготовлена відповідно до вимог галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія ОПП «Мова і література (польська). Переклад» першого (бакалаврського) рівня.

УДК 94:930.85(438)(072)

© Карліна О. М., 2023 р.

Зміст

Опис навчальної дисципліни	4
Анотація, мета і завдання навчальної дисципліни	5
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	6
Рекомендований список літератури та інтернет-ресурси	18
Структура навчальної дисципліни	22
Тематика лекцій та рекомендована література до них (перший семестр)	26
Тематика семінарських занять, методичні рекомендації та рекомендована література до них (перший семестр)	40
Завдання для самостійного виконання (перший семестр)	66
Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання (перший семестр)	67
Тематика лекцій та рекомендована література до них (другий семестр)	70
Тематика семінарських занять, методичні рекомендації та рекомендована література до них (другий семестр)	86
Завдання для самостійного виконання (другий семестр)	111
Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання (другий семестр)	113
Термінологічний словник	116

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	03 ГУМАНІСТАРНІ НАУКИ 035 ФІЛОЛОГІЯ МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА (ПОЛЬСЬКА). ПЕРЕКЛАД ПЕРШИЙ (БАКАЛАВРСЬКИЙ	Нормативна
Кількість годин /кредитів 7/210		
ІНДЗ: немає		Семестр: перший, другий
		Лекції: 66 год.
		Практичні: 56 год.
		Самостійна робота: 80 год.
Українська мова викладання		Консультації: 8 год.
		Форма контролю: залік (1), екзамен (2)

Анотація

Програма навчальної дисципліни «ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА ПОЛЬЩІ» підготовки бакалавра галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія ОПП «Мова і література (польська). Переклад». Предметом навчальної дисципліни є вивчення політичних, соціальних, економічних і духовних стосунків всередині польської спільноти та її зовнішні взаємини з іншими народами в різні історичні епохи. У центрі викладу історичного матеріалу перебуває формування і розвиток польського етносу, який в процесі цивілізаційного поступу став згуртованою національною спільнотою, що посідає чільне місце серед європейських народів.

Мета: подати всебічну картину історії поляків і створеної ними культури, окреслити різні сторони життя людей і суспільства, спираючись здобутки польської, української та зарубіжної наукової літератури й опубліковані історичні джерела.

Завдання викладання навчальної дисципліни «Історія і культура Польщі»: ознайомити здобувачів вищої освіти як з історією держави, так і народу, дотримуючись послідовного викладу матеріалу та приділяючи особливу увагу проблемі збереження нації в період, коли не існувало держави (як у ХІХ ст.) або коли вона мала обмежений суверенітет (як це було в другій половині ХХ ст.); показати, що за різного характеру держави неперервним залишався розвиток культури; розкрити важливі процеси і закономірності формування та причини динамічних змін у польському суспільстві; проаналізувати переломні події в історії польського народу, зосередивши увагу на їх наслідках; підкреслити в польській культурі все те, що пов'язувало її із західною цивілізацією. Студенти повинні оперувати історичними фактами, визначати причини і наслідки історичних подій, розуміти тяглість історичних процесів, засвоїти базові історичні поняття, знати хронологію подій, визначні історичні постаті, політичні партії та рухи.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Вступ.

Предмет і завдання курсу. Основні рекомендовані джерела та література. Загальні політико- і фізико-географічні відомості про територію сучасної Польщі та її зміни в історії. Історичні назви регіонів.

Давньопольська держава.

Розселення слов'ян на польських землях. Легендарний період в історії Польської держави. Союзи племен. Поморські слов'яни. Династія П'ястів. Виникнення держави. Запровадження християнства. Мешко I. Гнезненський з'їзд та його політичне і церковне значення. Болеслав I Хоробрий. Політична криза 1030-х років. Страта краківського єпископа Станіслава. Послаблення князівської влади. Поморське питання. Казимир Відновитель і його діяльність. Соціальна структура суспільства. Характер Давньопольської держави.

Польща в добу політичної роздробленості.

Влада верховного князя. Боротьба за краківський престол. Малопольща. Великопольща. Сілезія. Інші польські землі. Експансія бранденбурзьких маркграфів. Відносини з Угорщиною і Тевтонським орденом. Колонізація на німецькому праві. Торгівля. Міста і міщани. Татарські напади. Зміни в суспільно-політичному устрої. Рицарське право. Формування шляхти. Становище церкви. Внутрішні чинники подолання роздробленості. Відновлення королівської влади. Владислав I Локетек. Культура поляків у X–XIII ст. Перші хроніки: Галл Анонім, Вінцентій Кадлубек. Романський стиль. Традиційна культура.

Польське королівство в період пізнього середньовіччя.

Територіальне розширення держави. Правління Казимира III Великого: зовнішня і внутрішня політика. Адміністративний устрій. Центральна влада. Соціально-економічні відносини. Формування станової монархії. Шляхетський стан і його привілеї Кошицький привілей. Нешавські статuti. Польсько-литовське зближення. Польсько-литовська унія. Початок правління Ягеллонської династії. Війни з Тевтонським орденом. Грюнвальдська битва.

Зростання міжнародних впливів Польщі. Унія з Угорщиною. Торунський мир. Приєднання Пруссії.

Польська культура XIV–XV ст.

Народна і шляхетська культура. Зв'язки з європейськими центрами культури. Впливи гуманізму. Краківський університет. Шкільна освіта. Історичні хроніки. Хроніст Ян Длугош. Ян Остророг. Суспільно-політичні ідеї. Архітектура. Готичний стиль. Скульптура. Творчість Віта Ствоша.

Польща в XVI – першій половині XVII ст.

Сільське господарство. Маєтки шляхти і селянські господарства. Повинності селян. Формування фільварково-панщинної системи аграрних відносин. Розвиток міст. Торгівля. Політична боротьба. Конституція *Nihil novi*. Рішення Пьотрковського сейму. Посилення позицій шляхти. Екзекуційний рух. Сейм і сеймики. Складання станової демократії. Люблінська унія. Державний устрій Речі Посполитої. Безкоролів'я. Генріхові артикули. Елекційні сейми. Вальний сейм. Сенат. Посольська ізба. Військо. Судочинство. Сарматизм як ідеологія шляхетського стану. Нова магнатерія. Династія Вазів. Реформаційний рух у Польщі: лютерани, чеські брати, кальвіністи, аріани, польські брати, социніани. Вимоги і досягнення шляхетської реформації. Контрреформація, її особливості в Польщі. Діяльність єзуїтів. Берестейська унія. Посилення магнатських угруповань. Від станової демократії до магнатської олігархії. Запровадження «ліберум вето». Рокош Зебжидовського. Посилення ролі сеймиків. Польща у міжнародній політиці XVI–XVII ст. Відносини з Московським царством. Участь у війні за Лівонію. Боротьба за московський трон. Відносини з Швецією. Польсько-турецька війна. Ленна залежність Тевтонського ордену. Українське козацтво, козацькі війни XVII ст.

Культура Відродження Польщі.

Культурні стилі XVI – першої половини XVII ст. Розвиток освіти. Замойська Академія, протестантська школа, єзуїтські колегії. Друкарство на польських землях. Наукові знання. Миколай Коперник. Краківський університет. Історіографія. Марцін Кромер, Мацей Стрийковський. Художня

література. Миколай Рей, Ян Кохановський. Полемічна література. Станіслав Ожеховський, Пьотр Скарга. Архітектура. Живопис.

Річ Посполита в добу потрясінь і занепаду.

Війна з повсталим українським козацтвом. Козацько-польські переговори. Перехід України під протекторат Московської держави. Війни з Московією. Війна зі Швецією. Гадяцька угода. Політична криза 1660-х років. Правління Михайла Вишневецького. Козацька проблема. Боротьба за реформування державного устрою. Рокош Єжи Любомирського. Польсько-турецькі війни. Правління Яна III Собеського. Віденська битва. Вічний мир з Росією. Польсько-австрійський союз. Політична боротьба на початку XVIII ст.: Сандомирська, Варшавська і Тарногородська конфедерації. Двокоролів'я. «Німий» сейм. Річ Посполита і Північна війна. Правління Августа III. Утворення магнатських угруповань. Втручання сусідніх держав у справи Польщі. Посилення позицій Росії в Речі Посполитій. Економічний занепад. Сільське господарство. Розвал діяльності вищих державних органів. Боротьба магнатських угруповань за вплив на розвиток держави. Послаблення королівської влади. Захоплення Сілезії Пруссією. Розвиток культури. Освіта. Єзуїтські і піярські колегії. Станіслав Конарський. Художня література. Історіографія. Архітектура. Живопис.

Річ Посполита в останній третині XVIII ст.

Соціально-економічний розвиток. Поява мануфактур. Гірництво. Державні реформи 1760-х років. Російсько-пруське втручання. Варшавський надзвичайний сейм. Дисидентське питання. «Кардинальні права». Барська конфедерація. Перший поділ Речі Посполитої. Реформи 1770-х і 1780-х років. Станіслав Сташіц і Гуго Коллонтай. Чотирирічний сейм. Конституція 3 травня 1791 р. Торговицька конфедерація. Другий поділ Речі Посполитої. Повстання під проводом Тадеуша Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої. Культура. Польське бароко. Шляхетська культура, сарматизм. Впливи Просвітництва. Освіта. Львівський і Віленський університети, Едукаційна комісія. Наукові знання. Історіографія. Адам Нарушевич. Суспільно-політична література, Гуго

Коллонтай і Станіслав Сташіц. Художня література. Образотворче мистецтво і музика. Архітектура.

Польські землі в роки наполеонівських війн.

Становище поляків у складі трьох імперій: Пруссії, Австрії та Росії (кінець XVIII – початок XIX ст.). Початок визвольного руху. Польська еміграція та її зовнішньополітичні орієнтації. Польські легіони. Польське питання в політиці Наполеона і Олександра I. «Пулавський план» Адама Чарторийського. Тільзитський мир. Варшавське князівство: Конституція, уряд, армія, соціально-правові відносини. Кодекс Наполеона. Селянське питання. Польське питання в австро-французькій війні 1809 р. Поляки в російській кампанії Наполеона. Рішення Віденського конгресу. Новий поділ польських земель. Культура. Звичаї і побут. Середня освіта. Наука. Історія. Література.

Створення і розвиток Королівства Польського. Конституція 1815 р. Аристократія при владі. Економічний розвиток і соціальні зміни. Розвиток культури, Варшавський університет. Великий князь Костянтин Павлович. Сеймова опозиція. Патріотичний рух. Студентські організації, Товариство філоMATів. Патріотичне товариство, Наростання суперечностей між російським самодержавством і польським суспільством.

Листопадове повстання 1830 р.

Передумови повстання. Початок повстання. Проголошення незалежності Королівства Польського, утворення Національного уряду. Диктатура Юзефа Хлопіцького. Російсько-польська війна. Політика Національного уряду. Битва під Остроленкою. Падіння Варшави. Поразка повстання та її наслідки. Міжнародний аспект повстання.

Велика еміграція і польський національний рух 1830-х – 1840-х років. Польська еміграція в Європі. Плани нового повстання. Політичні табори. Консервативна течія. Демократичний табір. Радикальна течія. Польське Демократичне Товариство, його ідеологія та діяльність. Йоахім Лелевель. «Отель Лямбер» Адама Чарторийського: програма польських консерваторів.

Радикальні організації, «Люд Польський». Підготовка нового повстання. Конфедерація Польського народу, Шимон Конарський. Централізація ПДТ.

Краківська республіка 1815–1846 рр. Селянське повстання на Краківщині 1846 р. Якуб Шеля. Невдача Краківського повстання. Політична диференціація в польському національному русі: радикали і угодовці.

Польська справа напередодні та в роки Весни Народів.

Польські землі під владою Пруссії напередодні революції 1848 р. Польський національно-культурний рух. Познанське повстання. Становище Великого Познанського князівства: ліберальний курс, виникнення ідеології «органічної праці», Кароль Марцінковський. Позиція польської аристократії та шляхти. Змовницькі організації радикалів, зв'язки з еміграцією. Познанський комітет. Скасування автономії Великого Познанського князівства. Онімечення. Земельні реформи 1816–1823 рр. Особливості розвитку Сілезії, Помор'я. Польський національний рух під час революційних подій 1848 р. Центральний національний комітет в Познані. Познанське повстання та його невдача, Людвік Мерославський.

Польські землі у складі імперії Габсбургів.

Особливості етнічного складу і соціальних відносин у Галичині. Становий сейм. Польський конспіраційний рух, Францішек Смолька. Селянське питання. Листопадове повстання 1830–1831 рр. і позиція польської шляхти Галичини. Зародження українського національного руху, «Руська трійця». Польський національний рух під час революції 1848–1849 рр. Утворення Національної ради у Львові. Польсько-українські стосунки, Головна Руська рада, Руський собор. Краківське повстання. Ліквідація панщини. Придушення революції. Конституція 1849 р.

Польська спільнота в Російській імперії в 1830-х – 1860-х роках.

Політика Росії в Королівстві Польському після Листопадового повстання. Органічний статут для королівства. «Ніч» Івана Паскевича. Пожвавлення польського національного руху. Діяльність Александра Вельопольського. Партії «білих» і «червоних». Підготовка нового повстання, Ярослав

Домбровський. Початок повстання 1863 р. Партизанська боротьба і конспіраційний уряд. Декрети Тимчасового національного уряду. Боротьба течій в керівництві повстанням. Диктатура Ромуальда Траугутта. Придушення повстання. Позиція європейських держав. Земельна реформа 1864 р. в Королівстві Польському та її наслідки.

Польська культура доби романтизму.

Національний рух і формування модерної польської нації. Національна свідомість. Демократизація культурних процесів. Освіта, Варшавський, Краківський та Віленський університети, Кременецький ліцей. Аристократичне меценатство. Преса і публіцистика. Розвиток наукової думки, Варшавське товариство Друзів Наук, Оссолінеум. Історіографія польського романтизму, Йоахім Лелевель. Польська романтична література, Адам Міцкевич, Юліуш Словацький, Зизмунд Красіньський. Неокласицизм і романтизм в образотворчому мистецтві, Александр Орловський, Антоній Бродовський, Казімеж Міхаловський. Музична культура: Юзеф Ельснер, Фредерик Шопен, Станіслав Монюшко. Театр. Побут і звичаї.

Польські землі в період модернізації (1860-ті роки – початок ХХ ст.).

Зміни в устрої та управлінні Королівства Польського. Політика русифікації. Стан сільського господарства. Розвиток промисловості, торгівлі, комунікацій. Процес урбанізації. Банківська система. Соціальні зміни: занепад шляхти, формування нових соціальних верств. Зміни суспільної свідомості. Ідеологія варшавського позитивізму, лібералізм. Зародження соціалістичного руху та робітничих організацій, партія «Пролетаріат». Утворення соціалістичних партій – ППС, СДКПІЛ, ППСД. Ліга Польська та її ідеологія. Виникнення національно-демократичної партії (ендеків), її ідеологія, Роман Дмовський. Революція 1905–1907 рр. в Росії та польський національний рух. Національне і соціальне питання в діяльності польських політичних партій. Польські депутати в російських державних думах. Політичні орієнтації польських політичних таборів напередодні Першої світової війни.

Польська автономія в Галичині – «польський П'ємонт». Правління польських консерваторів. Польсько-українські суперечності і конфлікти. Соціальне питання, початки соціалістичного руху, Іван Франко, Людвік Вариньський. Спроби польсько-українського порозуміння – «нова ера». Загострення польсько-українських суперечностей на початку ХХ ст., вбивство намісника Альфреда Потоцького. Демократичний рух:: демократи, людовці, соціалісти. Боротьба за демократизацію виборчої системи в Галичині. Юзеф Пілсудський і незалежницький напрям. Спроби консолідації польських політичних сил напередодні війни.

Утворення Німецької імперії і політика її правлячих кіл щодо поляків. Отто фон Бісмарк, «Культуркампф». Колонізаційна комісія. Консолідація польського суспільства. Роль католицької церкви. Діяльність Союзу східних територій (Гакати). Культурно-освітній та господарський рух поляків. Польський національний рух у Сілезії, Помор'ї, Східній Пруссії. Поширення впливів ендеків. Шкільні страйки. Антипольське законодавство 1908 р. Опір політиці онімечення.

Польська культура епохи модернізації. Стан освіти. Вища школа. Краківська Академія знань. Наукова думка, Марія Кюрі-Склодовська. Гуманітарні науки. Історіографія – краківська, варшавська і львівська школи. Польське історичне товариство. Філологічні науки – Ян Бодуен де Куртене, Оскар Кольберг. Соціальні науки. Романтичні традиції в літературі: Юзеф Ігнацій Крашевський, Генрик Сенкевич. Реалістичний напрям – Болеслав Прус, Еліза Ожешко, Марія Конопницька, Владислав Реймонт. Література «Молодої Польщі», Станіслав Виспяньський. Образотворче мистецтво, історичний живопис Ян Матейка, Александра Гроттгера. Модерністичні впливи на живопис, Леон Вичулковський, Ян Станіславський, Станіслав Віткевич. Музичне мистецтво, Кароль Шимановський, Ігнацій Падеревський. Музичні і театральні товариства. Скульптура. Архітектура. Театр. Кінематограф. Повсякденне життя. Побут поляків.

Поляки в роки Першої світової війни.

Плани воюючих сторін щодо Польщі. Ставлення до війни польських політичних сил. Польські легіони в австро-угорській армії. Окупація Королівства Польського. Акт 6 листопада 1916 р. Польські військові формування в Росії. Польське питання в політиці європейських держав. Виникнення Польського Національного Комітету. Поляки в російській революції 1917 р. Брестський договір 1918 р. Регентська рада і Тимчасовий уряд у Варшаві. Польська Ліквідаційна Комісія в Кракові. Проголошення ЗУНР і польсько-українська війна. Народний уряд в Любліні. Проголошення Польської держави.

Формування кордонів і устрою Польщі в 1918–1921 рр.

Перші декрети уряду. Юзеф Пілсудський – Тимчасовий начальник держави. Боротьба за владу між ендеками і пілсудчиками. Уряд Ігнація Падеревського. Вибори 1919 р. Польське питання на Версальській мирній конференції. Східна політика Юзефа Пілсудського. Формування західного кордону Польщі. Приєднання Великого Познанського князівства. Сілезькі повстання. Справа Помор'я і Гданська. Варшавський договір Польщі та уряду УНР. Польсько-радянська війна. Ризький мирний договір. Розв'язання справи Галичини.

Польська держава у 1921–1939 рр.

Територія і адміністративно-територіальний устрій Республіки Польща. Конституція 1921 р. Вибори 1922 р., вбивство президента Габріеля Нарutowича. Політична боротьба в 1921–1926 рр. Економічна стабілізація, реформи уряду Владислава Грабського. Зовнішня політика Польщі. Становище національних меншин, польсько-українські конфлікти.

Державний переворот 1926 р., встановлення режиму «санації». Конфлікт між виконавчою владою і парламентом. Утворення Безпартійного блоку співпраці з урядом. Діяльність опозиції режиму, блок Центролів. Політична криза 1930 р., «пацифікація». «Брестські вибори» 1930 р. Кризові явища в економіці. Конституція 1935 р. Пілсудчики без Ю. Пілсудського. Створення ОЗОНу. Нові риси у політиці правлячого табору. Зовнішня політика польських

урядів у 1930-х роках. Загострення польсько-німецьких відносин. Німецько-радянський договір про ненапад 1939 р. Агресія Німеччини і СРСР проти Польщі. Початок Другої світової війни.

Польське суспільство та його культура міжвоєнного періоду.

Модернізація соціально-економічної структури. Засоби комунікації. Зміни в повсякденному житті. Реформи системи освіти. Вища школа, університети, наукові товариства. Математична школа (Стефан Банах, Гуго Штейнгауз, Тадеуш Банахевич). Львівсько-варшавська філософська школа (Казімеж Твардовський, Владислав Татаркевич, Казімеж Айдукевич, Тадеуш Котарбінський). Історична наука (Маурицій Гандельсман, Станіслав Кутшеба, Владислав Конопчинський, Францішек Буяк, Ян Рутковський). Літературні напрями і школи. Творчість Стефана Жеромського, Леопольда Стаффа, Владислава Реймонта. Романи Марії Домбровської, повісті Зоф'ї Налковської, поезія Юліана Тувіма. Живопис і скульптура – Ксаверій Дуніковський, Збігнєв Пронашко, Тадеуш Маковський, Ольга Бознанська. Музична культура (Кароль Шимановський, Ігнацій Падеревський, Гражина Бацевич).

Поляки і польське питання в роки Другої світової війни.

Воєнні дії та поділ польських земель. Створення Генерал-губернаторства і особливості окупаційної політики в ньому. Поляки на західноукраїнських землях в 1939–1941 рр. Справа Катині. Початок польського Руху Опору. Створення еміграційного уряду Владислава Сікорського і польських збройних сил на Заході. Німецько-радянська війна. Польсько-радянський договір 30 липня 1941 р. Створення Польської Армії в СРСР. Виведення польської армії з СРСР до Ірану. Розрив дипломатичних відносин між СРСР і польським еміграційним урядом. Розвиток Руху Опору на окупованих землях. Делегатура еміграційного уряду і Армія Крайова. Націоналістичне підпілля – Народові збройні сили. Польсько-українські стосунки в Генерал-губернаторстві і на Волині. Створення Польської робітничої партії і Гвардії Людової. Польське питання у стосунках держав Антигітлерівської коаліції. Становище поляків на окупованих землях: соціальне і культурне життя, діяльність підпільних

структур. Загибель Владислава Сікорського. Уряд Станіслава Миколайчика. Створення Союзу Польських Патріотів в СРСР, Ванда Василевська. Нова Польська Армія в СРСР. Польське питання на Тегеранській конференції. Створення Крайової Ради Народової та її програма, Болеслав Берут. План «Бужа». Початок визволення польських земель радянськими військами. Створення Польського Комітету Національного Визволення, Маніфест ПКНВ. «Люблінська» Польща. Варшавське повстання 1944 р. Реформи ПКНВ. Виникнення Тимчасового уряду. Польське питання на Кримській конференції «Великої трійки». Формування Тимчасового уряду національної єдності. Участь польських військ на заключному етапі Другої світової війни. Польське питання на Потсдамській конференції.

Польща у першому повоєнному десятилітті.

Нові кордони держави. Режим народної демократії в Польщі. Залежність від СРСР. Діяльність опозиції, Станіслав Миколайчик і Польська селянська партія. Соціально-економічні реформи: земельна реформа і націоналізація, їх наслідки. Освоєння Західних земель. Політична боротьба в Польщі в 1945–1947 рр. Депортації та міграції населення. Українське питання, операція «Вісла». Референдум 1946 р. Вибори до Законодавчого сейму 1947 р. Мала Конституція 1947 р. Боротьба в комуністичному таборі – усунення Владислава Гомулки. Політичні репресії. Створення Польської об'єднаної робітничої партії, «Ідейна декларація ПОРП».

Становлення тоталітарного режиму. Формування нової політичної системи. Політичні репресії. Реформи всіх сфер суспільного життя. Сталінізм в Польщі. Конституція 1952 р. Будівництво «основ соціалізму». Адміністративно-бюрократична система. Початок «відлиги». II з'їзд ПОРП. Назрівання політичної кризи. Боротьба всередині ПОРП – «пулавяни» і «натолінці». Познанські події в червні 1956 р. Кінець сталінізму. Повернення Владислава Гомулки.

Польща у 1956 – 1980 рр.

Програма ліберальних реформ. Зміни умов суспільно-політичного життя. Проблеми економічного розвитку. Соціальні зміни. Завершення лібералізації, III з'їзд ПОРП. Спроби демократизації комуністичної ідеології, діяльність польської інтелігенції, Лешек Колаковський. Держава і Церква. Спроби модернізації економіки. П'ятирічні плани. Адміністративно-розподільча система. Польська еміграція та її діяльність. Студентський рух. Події березня 1968 р. Суспільно-політична криза грудня 1970 р. Протести робітників міст Балтійського узбережжя. Едвард Герек на чолі партії і держави. Курс на споживання і «морально-політичну єдність нації». Повернення до адміністрування. Криза в червні 1976 р. Виникнення легальної опозиції, Комітет Захисту Робітників. Поширення демократичних ідей. Суспільно-політична криза 1980 р. Страйковий рух влітку 1980 р. Виникнення профспілкового об'єднання «Солідарність», Лєх Валенса. Перестановки у владних структурах. Страйкові хвилі. Войцех Ярузельський на чолі ПОРП і держави. IX з'їзд ПОРП. Назрівання конфлікту. «Варшавське порозуміння». Суспільні настрої. Перший з'їзд «Солідарності». Запровадження воєнного стану в грудні 1981 р.

Занепад системи: 1982–1989 рр.

Затяжна суспільно-політична криза 80-х років. Спроби реформ. Пошуки шляхів стабілізації. Боротьба всередині ПОРП між «лібералами» і «консерваторами». Реакція суспільства. Діяльність політичної опозиції, література «другого обігу». Зміна тактики опозиції. Нелегальні структури «Солідарності». Політика еміграції, діяльність редакції «Культури» (Єжи Гедройць), радіо «Вільна Європа» (Ян Новак-Єзьоранський). «Перебудова» в СРСР та її вплив на Польщу. Референдум 1987 р. Початок переговорів з опозицією. Переговори «круглого столу» та їх результати.

Польське суспільство та його культура.

Здійснення «культурної революції». Умови культурної творчості. Початки масової культури. Реформи системи освіти. Розвиток системи вищої освіти. Зміни системи науки. Створення і діяльність Польської Академії Наук.

Здобутки польських вчених (Тадеуш Котарбінський, Януш Грошковський, Леопольд Інфельд). Суспільні науки в умовах ідеологічного диктату. Історіографія (Тадеуш Мантойфель, Генрик Ловмяньський, Александр Гейштор, Станіслав Кеневич, Єжи Топольський, Казімеж Міхаловський). Літературна творчість, проблема свободи (Єжи Анджеєвський, Ярослав Івашкевич, Тадеуш Конвіцький, Тадеуш Ружевиц, Теодор Парніцький, Веслава Шимборська, Станіслав Лем). Польська література в еміграції – Вітольд Гомбрович, Чеслав Мілош. Музичне мистецтво: нові обрії творчості Тадеуша Берда, Кшиштофа Пендерецького. Музичні фестивалі і конкурси. Театральне мистецтво. Школа польського кіномистецтва (Александр Форд, Єжи Кавалерович, Єжи Гоффман, Анджей Вайда, Анджей Мунк). Архітектура і містобудування. Живопис і скульптура.

Польща в нових реаліях Європи і світу (1989–2005 рр.).

Початок демократичних перетворень. Вибори 1989 р. Уряд Тадеуша Мазовецького. Зміни в Конституції. Войцех Ярузельський – президент. Вибори 1990 р. Формування нових структур влади. Розпуск ПОРП. Виникнення нових політичних партій. Лех Валенса – президент. Початок економічних реформ. «Шокова терапія» Лешка Бальцеровича. Політична боротьба, утворення політичних таборів. Конфлікти між урядом і президентом. Вибори 1994 р., ліві при владі. Президентські вибори 1995 р. Александр Квасьневський – президент. Стабілізація економіки країни. Приватизація. Конституція 1997 р. Вибори 1997 р., перемога правих сил. Уряд Єжи Бузека. Президентські вибори 2000 р., перемога Александра Квасьневського. Президентські вибори 2005 р. і сучасна картина суспільно-політичного життя Польщі.

Польща на міжнародній арені. Вступ до європейських структур. Прийом Польщі до НАТО та Європейського Союзу. Стосунки з сусідами. Договір між Польщею та Україною 1992 р. Спільна заява президентів Польщі та України «До порозуміння та єднання» 1997 р.

Рекомендований список літератури та інтернет-ресурси

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Алексієвець Л. М. Новітня історія Польщі: Навч. посібник для вузів. Тернопіль: Астон, 2002. 320 с.

Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодні. Київ: Критика, 2004. 463 с.

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки 1945–2013 рр.: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 1056 с.

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Литви кожному; авт. кол.: А. Бумблаускас, А. А. Кулакаускас, М. Тамошайтис. Київ: Балтія-Друк, 2018. 424 с.

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ : Наш час, 2011. 263 с.

Камінський Л., Коркуць М. Путівник з історії Польщі. 966–2016. Варшава, 2016. 120 с. URL: <https://ipn.gov.pl> > [Przewodnikukrainski](#)

Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.): навч. посіб.; 3-тє вид., виправл. і доповн. Київ: Знання, 2013. 278 с.

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича; пер. з пол. І. Сварника. Варшава: Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу, 2015. 367 с.

Рудько С. О. Історія Центрально-Східної Європи (кін. XVIII – поч. XXI ст.): Навчально-методичний посібник з курсу. - Вид. 2-ге, доповнене. Острог, 2010. 220 с. URL: <https://chtyvo.org.ua> > authors > Rudko_Serhii

Секо Я. П. Історія слов'янських народів (1914–2016 рр.): навчальний посібник для студ. іст. фак. Тернопіль: ТНПУ, 2016. 483 с.

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569 – 1999; пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2012. 464 с. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=1037580>

Тищик Б. Й. Польща: історія державності і права (X – початок XXI ст.): навч. посіб. Львів: Світ, 2012. 512 с.

Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши Е.; [пер. с пол.]. Москва: Весь Мир, 2004. 544 с.

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл.; за ред. В. І. Ярового. Київ: Олег Філюк, 2016. Т. 2 : Нова доба. 348 с.

Шпорлюк Р. Імперія та нації. З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі; пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. 354 с.

Шпорлюк Р. Формування модерних націй: Україна – Росія – Польща; пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2013. 552 с.

Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн: підручник. Київ: Генеза, 2005. 816 с. URL: <https://uahistory.co/book/newest-history-of-central-european-balkan-countries-of-xx-century/>

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до XX ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slavian_u_XX_st/

Augustyniak U. Historia Polski 1572–1795. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2008. 998 s.

Bogucka M. Kultura. Naród. Trwanie. Dzieje kultury polskiej od zarania do 1989 roku; wyd. 2 rozszerzone i uzupełnione. Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 2008, 750 s.

Brzoza Cz., Sowa A.-L. Historia Polski 1918–1945. Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2006. 754 s.

Chwalba A. Historia Polski 1795–1914. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2000. 672 s.

Ebenhardt P. Polska i jej granice. Z historii polskiej geografii politycznej. Lublin, Wyd. Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, 2004. 302 s.

Grabski A. F. Zarys historii istoriografii polskiej. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2000. 278 s.

Grünberg K., Serczyk J. Droga do rozbioru Polski 1918–1939. Nowe ustalenia. Warszawa: Książka i Wiedza, 2005. 264 s.

Historie Polski w XIX wieku; red. A. Nowak. Warszawa: DiG, 2013. T. 1: Kominy, ludzie i obłoki: modernizacja i kultura. 488 s.; T. 2: Historie polityczne, cz. 1. 506 s.; T. 3: Historie polityczne, cz. 2. 347 s.; T. 4.: Narody, wyznania, emigracje, porównania. 604 s.

Friszke A. Polska. Losy państwa i narodu 1939–1989. Warszawa: ISKRY, 2003. 518 s.

Jasienica P. Rzeczpospolita Obojga Narodów. Warszawa: Prószyński Media, 2007. T.1: Srebrny wiek. 504 s.; T. 2: Calamitatis Regnum. 392 s.; T. 3: Dzieje agonii. 560 s.

Kallas M. K. Historia usroju Polski X – XX w. Warszawa: PWN, 2006. 636 s.

Roszkowski W. Historia Polski. 1914-2005. Warszawa: PWN, 2006. 510 s.

Stone D. The Polish-Lithuanian State, 1386 – 1795. Seattle: University of Washington Press, 2001. XVIII, 374 pp.

The Polish-Lithuanian Monarchy in European Context, 1500-1795. Basingstoke and London: Palgrave Macmillan, 2001. 272 pp.

Topolski J. Polska XX wieku. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2004. 252 s.

Topolski J. Historia Polski. Poznań: Dom Wydawniczy „Rebis”: Wydawnictwo Poznańskie, 2008. 343 s.

Uruszczak W. Historia państwa i prawa polskiego. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2010. T. 1: 966 – 1795. 435 s.

Unia Lubelska z 1569 roku: z tradycji unifikacyjnych I Rzeczypospolitej; red. Tomasz Kempa, Krzysztof Mikulski. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2011. 238 s.

Unia Lubelska 1569 roku i unie w Europie środkowo-wschodniej: Pamięci Profesora Henryka Lulewicza (1950-2019); Red. Nauk. Jacek Krochmal. Archiwum Główne Akt Dawnych. Warszawa, 2020. 369 s.

Zdrada J. Historia Polski 1795–1914. Warszawa: PWN, 2022. 680 s.

Інтернет-ресурси

Бібліографія історії Польщі. <http://www.bibliografia.ipn.gov.pl/>

Інтернет-бібліотека польської літератури. <http://literat.ug.edu.pl/>

Цифрова національна бібліотека. <http://polona.pl/>

Федерація цифрових бібліотек. <http://fbc.pionier.net.pl/owoc>

Інститут національної пам'яті. <http://www.ipn.gov.pl/>

Варшава. Національна бібліотека. <http://www.bn.org.pl/>

Варшава. Музей історії Польщі. <http://www.muzhp.pl/>

Варшава. Національний музей. <http://www.mnw.art.pl/>

Краків. Національний музей. <http://www.muzeum.krakow.pl/>

Люблін. Національний музей. <http://www.zamek-lublin.pl/>

Вроцлав. Національний музей. <http://www.mnwr.art.pl/>

Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Усього годин	У тому числі				Форма контролю
		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота	
<i>Змістовий модуль 1: Історія середньовічної Польщі та її культура до середини XVII ст.</i>						
Давнопольська держава (друга половина X – перша половина XII ст.).	3	2			1	Т
Внутрішньополітичний та економічний розвиток польських земель у другій половині XII – XIII ст.	3	2			1	ДС
Зовнішньополітичне становище польських земель у другій половині XII – на початку XIV ст.	5	2		1	2	Т, КР
Польська культура X – XIII ст.	4		2		2	
Польське королівство в XIV – XV ст.	2	2				ДС
Формування станової монархії у Польщі.	4	2			2	ДБ, Р
Зовнішня політика Польського королівства в XIV – XV ст.	4	2			2	Т
Польська культура доби пізнього Середньовіччя.	4		2		2	Т
Освіта і наука в XVI – першій половині XVII ст.	4		2		2	ДС, Р
Реформація і Контрреформація в Речі Посполитій.	5		2	1	2	ДС; КР
Художня література в XVI – першій половині XVII ст.	4		2		2	Т
Публіцистика та історіописання в XVI – першій половині XVII ст.	3		2		1	ДБ
Культура доби Відродження.	3		2		1	Т
Разом за модулем 1 годин/балів	48	12	14	2	20	50
<i>Змістовий модуль 2: Історія Польщі/Речі Посполитої в XVI – першій</i>						

<i>XVIII ст. Культура доби бароко.</i>						
Соціально-економічний розвиток Польського королівства/Речі Посполитої в XVI – першій половині XVII ст.	3	2			1	Т, ІРС
Політична боротьба в Польському королівстві/Речі Посполитій в XVI ст.	5	2		1	2	Т
Державний устрій Речі Посполитої в другій половині XVI – першій половині XVII ст.	3	2			1	ІРС
Зовнішня політика Речі Посполитої в XVI – на початку XVII ст.	4	2		1	1	ДС
Відносини Польського королівства/Речі Посполитої з Московською державою в XVI – третині XVII ст.	4		2		2	Т, ІРС
Формування режиму магнатської олігархії (кінець XVI – перша половина XVII ст.)	4		2		2	Т
Війна з козацькою Україною.	3		2		1	ІРС
Польсько-козацькі відносини в другій половині XVII ст.	3		2		1	ДС
Боротьба Речі Посполитої із зовнішніми ворогами у другій половині XVII ст.	4	2			2	ІРС
Політичний розвиток Речі Посполитої у другій половині XVII ст.	4		2		2	ДС
Соціально-економічний розвиток Речі Посполитої в другій половині XVII – середині XVIII ст.	4	2			2	ДБ
Криза політичного устрою Речі Посполитої в першій половині XVIII ст.	3	2			1	ДС
Розвиток освіти, науки і літератури у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.	3		2		1	ІРС
Культура доби бароко.	3		2		1	ДС
Разом за модулем 2 годин/балів	50	14	14	2	20	50
<i>Змістовий модуль 3: Історія і культура польського народу від поділів Речі Посполитої до Першої світової війни</i>						

Перший поділ Речі Посполитої.	4	2			2	Т; Р
Суспільно-політичний розвиток Речі Посполитої в 1770-х – 1780-х роках. Другий поділ.	5	2		1	2	КР
Повстання під проводом Тадеуша Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої.	3	2			1	ДС
Культура Речі Посполитої останньої третини XVIII – початку XIX ст.	4		2		2	
Становище поляків у складі трьох імперій на початку XIX ст.	3	2			1	ДБ
Листопадове повстання 1830 р.	3		2		1	
Велика еміграція і польський національний рух 1830-х – 1840-х років.	4	2		1	1	ДБ
Польська духовна і матеріальна культура доби романтизму.	3		2		1	Т; Р
Польські землі у складі Австрії та Пруссії напередодні та в ході Весни Народів.	3	2			1	КР
Королівство Польське у 1830-х – на початку 1860-х років.	3	2			1	ДС
Січневе повстання 1863 р.	3		2		1	
Політичний і соціально-економічний розвиток польських земель в останній третині XIX ст.	3	2			1	ДБ
Польський суспільно-політичний рух у кінці XIX – на початку XX ст.	3	2			1	
Освіта, наука і література останньої третини XIX – початку XX ст.	3		2		1	ДБ
Духовна і матеріальна культура останньої третини XIX – початку XX ст.	3		2		1	Т; Р
Становище поляків в Росії, Німеччині та імперії Габсбургів на початку XX ст.	3		2		1	КР
Польський народ у роки Першої світової війни.	3	2			1	ДС
Разом за модулем 3 годин/балів	56	20	14	2	20	

Змістовий модуль 4: Історія і культура Польщі у 1918 –2020 рр.						
Формування Польської держави (1918 –1921 рр.).	4	2			2	Т
Польська держава в 1921–1926 рр.	3		2		1	ДБ
Авторитарний режим Юзефа Пілсудського (1926–1935 рр.).	3	2			1	Т; Р
Модернізація польського суспільства у міжвоєнний період.	3		2		1	КР
Духовна культура міжвоєнної Польщі.	3		2		1	ДС
Польща перед Другою світовою війною.	3	2			1	
Польща в перші роки Другої світової війни (вересень 1939 – червень 1941 рр.)	3	2			1	ДБ
Польська підпільна держава в 1941–1944 рр.	3	2			1	Т
Польське питання на завершальному етапі Другої світової війни.	3	2			1	ДБ
Польща в роки «народної демократії» (194 – 1948 рр.).	3	2			1	Т; Р
Тоталітарний режим у Польщі (1949–1956 рр.).	3		2		1	КР
Польська Народна Республіка в період лібералізації (1956–1970 рр.)	3	2			1	ДС
Польська культура в умовах комуністичного режиму (1949 – 1989 рр.).	6		4		2	ДБ
Польська Народна Республіка в 1971–1981 рр.	4	2			2	ДБ
Занепад комуністичного режиму в Польщі (1982–1989 рр.).	3		2		1	Т, КР
Польща в нових реаліях Європи і світу.	4	2			2	ДБ
Разом за модулем 4 годин/балів	56	20	14	2	20	50
Усього годин/балів	210	66	56	8	80	100

Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Р – реферат, КР – контрольна робота, Т – тести.

**Тематика лекцій та рекомендована література до них
(перший семестр)**

**Тема 1. Давнопольська держава
(друга половина X – перша половина XII ст.)**

1. Виникнення держави. Мешко I. Соціальна структура суспільства.
2. Прийняття християнства. Болеслав Хоробрий.
3. Політична криза 1030-х років. Поморське питання. Болеслав Кривоустий.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича; пер. з пол. І. Сварника. Варшава: Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу, 2015. 367 с.

Brojer W. Polska – Ruś w XI – XII wieku. *Granica misyjności. Granica wschodnia cywilizacji zachodniej w średniowieczu*; red. Z. Dalewski. Warszawa, IH PAN, 2014. S. 297–373.

Labuda G. Mieszko II. Król Polski (1025–1034). Czasy przełomu w dziejach państwa polskiego. Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, 2008. 236 s.

Matla M. Czeskie wpływy w życiu religijnym i piśmiennictwie państwa piastowskiego w X – XI wieku. Poznań, Instytut Historii UAM, 2017. 444 s.

Michałowski R. Chrystianizacja monarchii piastowskiej w X-XI w. *Animarum et cultura. Studia nad kulturą religijną na ziemiach polskich w średniowieczu*; red.

H. Manikowska, W. Brojer. Warszawa: Instytut Historii PAN, 2008. T. 1: Struktury kościelno-publiczne. S. 11–49.

Pauk M. R. «Quicquid partinebat ad Imperium»: Kościół w Polsce a Rzesza do połowy XII wieku. *Chrzest Mieszka I i chrystianizacja państwa Piastów*; red. J. Dobosz, M. Matla, J. Strzelczyk. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2017. S. 249–280.

Urbańczyk P. Bolesław Chrobry – lew ryczący. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2017. 402 s.

Тема 2. Внутрішньополітичний та економічний розвиток польських земель у другій половині XII – XIII ст.

1. Боротьба за краківський престол. Послаблення князівської влади. Поділ на уділи.

2. Суспільно-політичний устрій у XIII ст. Рицарство. Рицарське право.

3. Формування великого землеволодіння і залежного селянства.

4. Колонізація на німецькому праві. Виникнення міст. Німецьке право.

Церква.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Клочовський Є. Історія Польщі до кінця XV століття; наук. ред.: А. Гіль, В. Александрович. Люблін: Товариство Інституту Центрально-Східної Європи, 2005. 237 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008706>

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича; пер. з пол. І. Сварника. Варшава: Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу, 2015. 367 с.

Barański M. *Dynastia Piastów w Polsce*. Warszawa: PWN, 2008. 660 s.

Jasienica P. *Polska Piastów*. Toruń: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2007. 408 s.

Szczur S. *Historia Polski średniowiecznej*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002. 676 s.

Тема 3. Зовнішньополітичне становище польських земель у другій половині XII – на початку XIV ст.

1. Відносини з Бранденбурзьким маркграфством.
2. Відносини з Чехією та Угорщиною.
3. Відносини з Тевтонським орденом.

Література

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. *История Польши с древнейших времен до наших дней*; пер. с польс. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. *Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Клочовський Є. *Історія Польщі до кінця XV століття*; наук. ред.: А. Гіль, В. Александрович. Люблін: Товариство Інституту Центрально-Східної Європи, 2005. 237 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008706>

Яровий В. І [та ін.]. *Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до XX ст.*: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyj_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_u_XX_st/

Barański M. *Dynastia Piastów w Polsce*. Warszawa: PWN, 2008. 660 s.

Jasienica P. *Polska Piastów*. Toruń: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2007. 408 s.

Szczur S. *Historia Polski średniowiecznej*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002. 676 s.

Тема 4. Польське королівство в XIV–XV ст.

1. Зовнішньополітичне становище в першій третині XIV ст. Територіальні зміни. Коронація Владислава I Локєтка.
2. Адміністративний устрій. Судочинство. Зміцнення королівської влади за Казимира III Великого.
3. Економічний розвиток: сільське господарство, ремесла, промисли, торгівля.

Література

Войтович Л. Польща. Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів. *Проблеми слов'янознавства*. Львів, 2010. Вип. 59. С. 52–66;

Войтович Л. Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2011. Вип. 46. С. 2–26.

Войтович Л. Казимирівська легенда: подолання стереотипів. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич, 2017. Вип. 19–20. С. 95–117.

Войтович Л. Боротьба за спадщину Романовичів (1340 – 1434 рр.): нумізматичний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2019. Спецвипуск. С. 67–82.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Клочовський Є. Історія Польщі до кінця XV століття; наук. ред.: А. Гіль, В. Александрович. Люблін: Товариство Інституту Центрально-Східної Європи, 2005. 237 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008706>

Dąbrowski J. Kazimierz Wielki: Twórca Korony Królestwa Polskiego. Kraków: UNIVERSITAS, 2007. 137 s.

Wyrozumski J. Kazimierz Wielki. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2004. 290 s.

Тема 5. Формування станової монархії у Польщі.

1. Органи шляхетського самоврядування.
2. Династична проблема. Кошицький привілей.

3. Привілеї Владислава II Ягайла і Казимира IV.
4. Станові представницькі органи.

Література

Гудавичюс Э. История Литвы. Москва: Фонд имени И. Д. Сытина, 2005. Т.1. С древнейших времен до 1569 г. 680 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія Литви кожному; авт. кол.: А. Бумблаускас, А. А. Кулакаускас, М. Тамошайтис. Київ: Балтія-Друк, 2018. 424 с.

Клочовський Є. Історія Польщі до кінця XV століття; наук. ред.: А. Гіль, В. Александрович. Люблін: Товариство Інституту Центрально-Східної Європи, 2005. 237 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008706>

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича; пер. з пол. І. Сварника. Варшава: Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу, 2015. 367 с.

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до XX ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyj_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slavian_u_XX_st/

Halecki O. Jadwiga Andegaweńska i kształtowanie się Europy Środkowo-Wschodniej. Kraków: Universitas, 2000. 372 s.

Janicki K. Przywilej koszycki. Polityczny majstersztyk czy kompromitujące ustępstwo? URL: <https://twojahistoria.pl/2017/12/10/przywilej-koszycki-fakty-kontrowersje-najwazniejsze-data/>

Nikodem J. Jadwiga król polski. Wrocław: Ossolineum, 2009. 446 s.

Тема 6. Зовнішня політика Польського королівства в XIV–XV ст.

1. Шлях до польсько-литовської унії.
2. Відносини із сусідніми державами.
3. Війни з Тевтонським орденом. Торунський мир.

Література

Гудавичюс Э. История Литвы. Москва: Фонд имени И. Д. Сытина, 2005. Т.1. С древнейших времен до 1569 г. 680 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія Литви кожному; авт. кол.: А. Бумблаускас, А. А. Кулакаускас, М. Тамошайтис. Київ: Балтія-Друк, 2018. 424 с.

Ключовський Є. Історія Польщі до кінця XV століття; наук. ред.: А. Гіль, В. Александрович. Люблін: Товариство Інституту Центрально-Східної Європи, 2005. 237 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008706>

Норкус З. Непроголошена імперія: Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій; пер. з лит. Київ: Критика, 2016. 440 с.

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до XX ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyj_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slavian_u_XX_st/

Unia w Horodle na tle stosunków polsko-litewskich; pod red. S. Górczyńskiego. Warszawa: DiG, 2015. 312 s.

Тема 7. Соціально-економічний розвиток Польського королівства/

Речі Посполитої в XVI – першій половині XVII ст.

1. Поширення фільваркової системи господарювання. Зміни в господарській кон'юктурі в першій половині XVII ст.

2. Селянське господарство. Селяни як соціальний стан.

3. Розвиток міст. Міське ремесло. Торгівля. Грошовий обіг. Становище городян.

4. Шляхта Речі Посполитої: а) три верстви шляхти, б) інтеграційні чинники шляхти; в) шляхетська ідеологія сарматизму.

Література

Балух В. Фільварки пізньосередньовічної Польщі. Чернівці: Золоті літаври, 1999. 378 с.

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Дыбковска А., Жарын М., Жарын Я. История Польши с древнейших времен до наших дней; пер. с польск. Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. 381 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ : Наш час, 2011. 263 с.

Камінський Л., Коркуць М. Путівник з історії Польщі. 966–2016. Варшава, 2016. 120 с. URL: <https://ipn.gov.pl> > Przewodnikukrainski

Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши Е.; [пер. с пол.]. Москва: Весь Мир, 2004. 544 с.

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до ХХ ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yaroviyi_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slavian_u_XX_st/

Augustyniak U. Historia Polski 1572–1795. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2008. 998 s.

Тема 8. Політична боротьба в Польському королівстві/Речі Посполитій в XVI ст.

1. Загострення політичної боротьба на початку XVI ст.: Мельницький привілей, Статут Александра, конституція «Нічого нового».

2. Екзекуційний рух шляхти.
3. Люблінська унія.
4. Політична криза 1570-х років: а) «велике безкоролів'я» 1572–1573 рр.; б) Генріхові артикули (статті); в) Пакта конвента.

Література

Білоус Н. О. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 400 річчя Люблінської унії). *Український історичний журнал*. 2010. № 1. С. 65–83.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Кемпа Т. Волиняни і Люблінська унія 1569 року. *Студії і матеріали з історії Волині*. Кременець, 2012. С. 240–265.

Кулаковський П. Канцелярія Руської (Волинської) метрики 1569-1673 рр. Студія з історії українського регіоналізму в Речі Посполитій. Острог; Львів : [Б. в.], 2002. 304с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kulakovskiy_Petro/Kantseliariia_Ruskoi_Volynskoi_metryky_15691673_rr_Studiia_z_istorii_ukrainskoho_rehionalizmu_v_Rec/

Літвін Г. З народу руського: Щляхта Київщини, Волині та Брацлавщини (1569 – 1648). Київ: Дух і Літера, 2016. 616 с.

Михайловський В. Сенатори Руського, Подільського та Белзького воєводств на Люблінському сеймі 1569 р. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 46–66.

Михайловський В. 450 років Варшавській конфедерації: крок до міжконфесійного миру в Речі Посполитій. URL: https://tyzhden.ua/450-rokiv-varshavskij-konfederatsii-krok-do-mizhkonfesijnoho-myru-u-rechi-pospolytij/?utm_source=fb&utm_medium=cpc&utm_campaign=450-rokiv-varshavskij-konfederatsii-krok-do-mizhkonfesijnoho-myru-u-rechi-pospolytij&fbclid=IwAR0RxsGLHHWo1agCpHqkfjmOW270i2dZDtc6YfvjnTyFWs3hxrta7ZLChU

Старченко Н. Каптуровий суд першого безкоролівя крізь призму скарг (1572–1574). *Український археографічний щорічник*. 2009. С. 265–283.

Старченко Н. Люблінська унія як ресурс формування концепту політичного «народу руського» (1569–1648 рр.). *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 4 – 45.

Черкасов С. С. Акт Варшавської конфедерації 1573 р. та проект скликання національного собору у політичній програмі польського реформаційного руху XVI ст. *Проблеми всесвітньої історії*. 2017. № 2 (4). С. 51–66.

Яковенко Н. Скільки істориків – стільки уній (з нагоди 440-ліття Люблінської унії). *Український гуманітарний огляд*. Київ, 2009. Вип.14. С. 9–42.

Dubas-Urwanowicz E. O nowy kształt Rzeczypospolitej. Kryzys polityczny w państwie w latach 1576–1586. Warszawa: DiG, 2013. 250 s.

Lulewicz H. Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588. Warszawa: Neriton, IH PAN, 2002. 457 s.

Mazur K. W stronę integracji z Koroną. Sejmiki Wołynia i Ukrainy w latach 1569–1648. Warszawa: Neriton, 2006. 465 s.

Monarch, Citizens, and the Law under Stefan Batory: The Legal Reform of 1578. *Citizenship and Identity in a Multinational Commonwealth: Poland-Lithuania in Context, 1550-1772*; edited by Friedrich Karin and Barbara M. Pendzich. Leiden, Boston: Brill, 2009. P. 19–48.

Тема 9. Державний устрій Речі Посполитої в другій половині XVI – першій половині XVII ст.

1. Вільна елекція короля: вибори на королівський трон Стефана Баторія і Сигізмунда III Вази.
2. Повноваження короля і вищих посадових осіб.
3. Двопалатний сейм: сенат, посольська ізба. Роль сеймиків.
4. Судочинство. Військо. Податки.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ : Наш час, 2011. 263 с.

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорус. 1569 – 1999; пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2012. 464 с. URL:

<https://www.e-reading.club/book.php?book=1037580>

Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши Е.; [пер. с пол.]. Москва: Весь Мир, 2004. 544 с.

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до ХХ ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL:https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_u_XX_st/

Wierzbicki L. Marszałkowie i parlamentarzyści. Studia z dziejów Sejmu Polskiego w XVII wieku. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2014. 244 s.

Lewandowska-Malec I. Sejm walny Koronny za czasów Zygmunta III. Kraków_Książarnia Akademicka, 2009. 640 s.

Filipczak-Kocur A. Skarbowość Rzeczypospolitej 1587–1648. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2006. 438 s.

Wyczański A. Szlachta polska XVI wieku. Warszawa: PWN, 2001. 256 s.

Тема 10. Зовнішня політика Речі Посполитої в XVI – на початку XVII ст.

1. Польське королівство і Тевтонський орден.
2. Відносини зі Швецією.
3. Відносини з Габсбургами.
4. Польсько-турецька війна початку XVII ст.

Література

Григор'єва Т. Укладення миру після Хотинської війни (1620–1621 рр.): спроба переоцінки досягнутих домовленостей. *Україна в Центрально-Східній Європі*. Київ, 2010. Вип.9/10. С.42–59.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Звягіна А. М. Ягеллони та Габсбурги: боротьба за імператорську корону (1519 р.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. Вип. XXXIX. С. 197–203.

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ : Наш час, 2011. 263 с.

Сас П. М. Хотинська війна 1621 року: монографія. Київ: Ін-т історії НАН України, 2012. 520 с.

Сас П. М. Укладення Хотинського мирного договору 1621 р. *Український історичний журнал*. 2013. № 2. С. 38–73.

Чухліб Т. Козаки та яничари. Україна у християнсько-мусульманських війнах 1500–1700 рр. Київ: Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2010. 446 с.

Яровий В. І [та ін.]. Історія західних і південних слов'ян: з давніх часів до XX ст.: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. Київ: Либідь, 2003. 630 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_u_XX_st/

Augustyniak U. Historia Polski 1572–1795. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2008. 998 s.

Тема 11. Боротьба Речі Посполитої із зовнішніми ворогами у другій половині XVII ст.

1. Шведсько-польська війна.
2. Війна з Московським царством.

3. Війна з Туреччиною. Польсько-австрійські відносини.

Література

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с.

URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Котлярчук А. Дипломатичні відносини Швеції й України в 1654–1660 рр.: шведська історіографія і джерела. *Гардаріки*. 2007. № 1. С. 24–37.

Смирнов А. Конотопська битва 1659 року. *Нариси воєнно-політичної історії України: навч. посібник*. Острог: вид-во НУ «Острозька Академія», 2014. С. 144–154.

Степанков В. Проблема возз'єднання козацької України в контексті міжнародних відносин Центрально-Східної Європи (остання чверть XVII ст.). *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.)*. Київ, 2002. Вип. 2. С. 257–280.

Чухліб Т. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663–1713). Київ: Києво-Могилянська академія, 2004. 288 с.

Чухліб Т. Козаки і монархи. Міжнародні відносини ранньомодерної Української держави. 1648 – 1721 рр. Київ: вид-во ім. Олени Теліги, 2009. 616 с.

Чухліб Т. Відень 1683: Україна в боротьбі за «золоте яблуко» Європи. Київ: Кліо, 2012. 560 с.

Frost R. I. *After the Deluge. Poland-Lithuania and the Second Northern War, 1655–1660*. Cambridge: University Press. 2010. 236 p.

Тема 12. Соціально-економічний розвиток Речі Посполитої в другій половині XVII - середині XVIII ст.

1. Причини соціально-економічної кризи.
2. Сільське господарство. Структурна перебудова землеволодіння. Становище селян.
3. Шляхта і магнатерія .

4. Криза міста, ремісничого виробництва, торгівлі та фінансів. Становище міщан.

Література

Балух В. Фільварки пізньосередньовічної Польщі. Чернівці: Золоті літаври, 1999. 378 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Augustyniak U. Historia Polski 1572–1795. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2008. 998 s.

Topolski J. Przełom gospodarczy w Polsce XVI wieku i jego następstwa. Poznan: Wydawnictwo Poznańskie, 2000. 173 s.

Тема 13. Криза політичного устрою Речі Посполитої в першій половині XVIII ст.

1. Політичні плани короля Августа II.
2. Річ Посполита в роки Північної війни.
3. Поглиблення політичної кризи в 1730-х – на початку 1760-х роках.

Література

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Полтавська битва 1709 року в історичній долі України, Росії, Швеції та інших держав: зб матеріалів Міжнарод. наук-практич. конф. Полтава: Толмачова Н. Ю., 2009. 480 с.

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорус. 1569 – 1999; пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2012. 464 с. URL:

<https://www.e-reading.club/book.php?book=1037580>

Станіславський В. Взаємини Івана Мазепи з Семеном Палієм та українсько-польські стосунки на Правобережній Україні. *Україна в Центрально-Східній Європі (від найдавніших часів до кінця XVIII ст.* Київ, 2008. Вип. 8. С. 316–336.

Чухліб Т. В. Козацтво Правобережної України в міжнародних відносинах під час Північної війни 1700–1721 рр. *Український історичний журнал.* 2011. № 1. С. 4–33.

Чухліб Т. Мазепинська Україна між Російською та Шведськими коронами: дилема вибору протекції. *Український історичний журнал.* 2009. № 2. С. 16–39.

Чухліб Т. В. Булава проти скіпетра. Україна у Великій Північній війні 1700–1721 років. Київ: Арії, 2019. 352 с.

Frost R. I. *The Northern Wars. War, State and Society in Northeastern Europe, 1558–1721.* Harlow: Pearson Education Limited, 2000. 401 pp.

Sejm Niemy. *Między mitem a reformą państwa;* red. M. Zwierzykowski. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2019. 408 s.

Wyszomirska M. *Między obroną wolności a naprawą państwa. Rzeczypospolita jako przedmiot polemik politycznych w dobie panowania Augusta III (1734–1763).* Warszawa: DiG, 2010. 288 s.

Тематика семінарських занять, методичні рекомендації та рекомендована література до них (перший семестр)

Тема 1. Польська культура X – XIII ст.

1. Шкільна освіта. «Сім вільних мистецтв».
2. Історичні хроніки. Річники.
3. Архітектура. Романський стиль. Готичний стиль.

Основні поняття: «сім вільних мистецтв», тривіум, квадривіум, річники, романський стиль, готичний стиль.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Архиепископ Ігор (Ісіченко). Історія польської літератури XI – поч. XIX ст. Лекція 2. Хроніки та життя святих. URL: <http://www.bishop.kharkov.ua/kursi-lekcij/istoria-polskoie-literaturi>

Головко О. Б. Київська Русь на сторінках хроніки В. Кадлубека. *Український історичний журнал*. 1993. № 6. С. 27–37.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути розвиток польської культури в X – XIII ст., тобто в Давньопольській державі і в добу політичної роздробленості.

У першому питанні треба показати започаткування шкільної освіти при кафедральних і колегіатських соборах, обґрунтувати, чому саме Церква утримувала ці школи; розкрити поняття «сім вільних мистецтв», вказати, які дисципліни входили в тривіум і квадривіум, і пояснити, що в них вивчалось.

У другому питанні розкривають основний зміст таких середньовічних історичних творів: Хроніка Галла Аноніма, Польська хроніка Вінцентія Кадлубека, Великопольська хроніка, а також вказують на складання порічних записів важливих подій – рочників та характеризують їх.

При вивченні третього питання звертають увагу на пам'ятки середньовічної архітектури, головним чином, церковної, які збереглися донині в різних регіонах Польщі. Виділяють пам'ятки романського і готичного стилів, визначають характерні риси кожного з цих стилів. При підготовці цього питання можна зробити презентацію.

Тема 2. Польська культура доби пізнього Середньовіччя.

1. Шкільна освіта. Утворення Краківського університету.
2. Історичні знання.
3. Сакральна і світська архітектура. Скульптура.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Архиепископ Ігор (Ісіченко). Історія польської літератури XI – поч. XIX ст. Лекція 2. Хроніки та життя святих. URL: <http://www.bishop.kharkov.ua/kursi-lekcij/istoria-polskoie-literaturi>

Затилюк Я., Кириченко К. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша про коронацію Данила Романовича та їх походження. *Ruthenica: щорічник середньовічної історії та археології Східної Європи*. 2016. Т. 13. С. 108–136.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича; пер. з пол. І. Сварника. Варшава: Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу, 2015. 367 с.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розкрито розвиток польської культури в добу пізнього Середньовіччя, тобто протягом XIV–XV ст.

При розгляді першого питання слід розказати, крім кафедральних і колегіатських, про парафіяльні й монастирські школи. Розповідаючи про заснування Краківського університету, треба вказати, якими причинами була викликана його поява та чому цей університет ще називають Ягеллонським. Слід також згадати вчених, пов'язаних цим університетом, виділивши при цьому гуманіста, прозваного Каллімахом (бл. 1437–1496).

У другому питанні аналізуються історичні твори. Основну увагу зосереджують на ознайомленні з «Історією славного Польського королівства» Яна Другоша (1415–1480): варто розказати про самого автора, джерельну базу його твору, основний зміст, а на завершення відповісти на питання: як нетипові риси середньовічної хроністики вирізняють роботу Я. Другоша.

При розгляді третього питання звертають увагу на пам'ятки середньовічної архітектури, головним чином, церковної, які збереглися донині в різних регіонах Польщі. Не варто забувати і про світські будівлі: ратуші і міщанські кам'яниці у Вроцлаві, Кракові, Гданську і Торуні, про будинок Краківського університету, споруджений наприкінці XV ст. Далі знайомляться з відомим творінням готичного мистецтва в галузі скульптури – головним вівтарем у Краківському соборі Діви Марії авторства Віта Ствоша, вказуючи на його стилістичні особливості та композиційну побудову. При вивченні третього питання можна здійснити віртуальну екскурсію давнішим польськими містами.

Тема 3. Реформація і Контрреформація в Речі Посполитій.

1. Початок Реформації (лютеранство, анабаптисти, чеські брати).
2. Поширення кальвінізму. Социніанство.
3. Контрреформація: боротьба Католицької церкви за збереження свого впливу. Єзуїтські колеґіуми.

Основні поняття: Реформація, Контрреформація, протестантизм, лютеранство, анабаптизм, «чеські брати», гусизм, кальвінізм, «польські брати», аріанство, антитринітаризм, соцініанство, релігійна толерантність, єзуїти, Індекс заборонених книг.

Література

Архиєпископ Ігор (Ісіченко). Історія польської літератури XI – поч. XIX ст. Лекція 8. Творчість Петра Скарги. URL: <http://www.bishop.kharkov.ua/kursi-lekcij/istoria-polskoie-literaturi>

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001.

URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ : Наш час, 2011. 263 с.

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорус. 1569 – 1999; пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2012. 464 с.

URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=1037580>

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: вивчити розгортання Реформації як важливого ідеологічного й соціально-політичного руху в XVI ст. та

Контрреформації як засобів збереження впливу Католицької церкви на суспільство.

На початку треба з'ясувати, яке місце займала Католицька церква в Речі Посполитій (церковно-адміністративний поділ, земельні володіння, роль у державному управлінні) та визначити основні вимоги ідеологів Реформації. Далі розкривають поширення таких реформаційних течій: лютеранство (Любуська земля, Західне Помор'я, Великопольща, Князівська Пруссія, Королівська Пруссія), анабаптизм (Великопольща, Люблінське воєводство), «чеські брати» (Великопольща).

Окремо розглядають поширення кальвінізму (Малопольща). Перед цим треба висвітлити суть вчення Жана Кальвіна і пояснити, чому воно приваблювало шляхту, а також розказати про організацію кальвіністської церковної громади (збору). Звертають увагу на розкол кальвіністського руху і появу «польських братів», які були близькими до аріан (антитринітаріїв). З часом з-поміж «польських братів» виділились помірковані, яких очолив Фавт Социн. Треба також згадати про Сандомирську угоду 1570 р. Завершити це питання слід аналізом акту Варшавської конфедерації 1573 р. та розкриттям значення реформаційного руху для річпосполитського соціуму (формування нового типу релігійності, внесок у розвиток освіти, книгодрукування, релігійної та філософської літератури).

Контрреформацію розглядають як вияв реакції Католицької церкви на Реформацію та як заходи щодо виведення її з кризи, спричиненої поширенням протестантизму. Насамперед з'ясовують, що таке Індекс заборонених книг, яке значення мали рішення Тридентського собору 1545–1563 рр., яка роль відводилась ордену єзуїтів («Товариству Ісуса»). Після цього переходять до висвітлення заходів, до яких вдавалась світська влада і Католицька церква в боротьбі з Реформацією у Речі Посполитій (королівські антиреформаційні едикти, поширення релігійних публіцистичних творів, збільшення кількості монастирів, дисциплінування духовенства, зростання освітнього рівня духовенства, протегування з боку короля і деяких магнатів єзуїтам). Слід також

розказати про систему освіти і виховання в єзуїтських колегіях. Підводячи висновки розгляду всієї теми семінарського заняття, треба визначити причини досягнення Контрреформацією перемоги в Речі Посполитій на середину XVII ст.

Тема 4. Освіта і наука в XVI – першій половині XVII ст.

1. Поширення книгодрукування. Школи нижчого і середнього рівня.
2. Краківський університет: студенти і професори. Замойська академія.
3. Наукова спадщина Миколая Коперника.

Основні поняття: Відродження, гуманізм, людина Ренесансу.

Література

Буковський Є. Слідами Коперника. URL: <https://travel-in-time.org/uk/tsikavi-istorichni-postati/slidami-kopernika/>; <https://travel-in-time.org/uk/tsikavi-istorichni-postati/slidami-kopernika-prodovzhennya/>

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Джинджерич О. Коперник і народження сучасної науки. URL: <https://travel-in-time.org/uk/tsikavi-istorichni-postati/kopernik-i-narodzhennya-suchasnoyi-nauki/>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Михайлов А. Микола Коперник – революціонер в астрономії. URL: <https://travel-in-time.org/uk/tsikavi-istorichni-postati/mikola-kopernik-revolutsioner-v-astronomiyi/>

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича; пер. з пол. І. Сварника. Варшава: Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу, 2015. 367 с.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розкрити розвиток освіти й науки в XVI – першій половині XVII ст.

На початку треба дати визначення поняття «Відродження» (або «Ренесанс») та розкрити характерні риси культури доби Відродження. При розгляді першого питання підкреслюють значення поширення друкарства Польщі для розвитку освіти й науки, вказують на появу книжок польською мовою, словників і посібників для навчання. Далі розглядають мережу парафіяльних шкіл і появу середньої школи. Виділяють протестантські (лютеранські) середні школи і школу чеських братів у містечку Лешно. Окрему увагу приділяють єзуїтським колегіям.

У другому питанні зосереджуються на історії Краківського університету: організаційна структура університету, програма студій і методи навчання, студентська спільнота (походження, проведення вільного часу, перспективи роботи і соціального статусу), професорська корпорація. Треба з'ясувати, чому королі і міська влада підтримували функціонування університету. Слід також виділити заснування і діяльність Замоїської академії.

Третє питання присвячене висвітленню наукової праці Миколая Коперника. Треба показати вченого не тільки як великого астронома, теорія якого є одним з найбільших досягнень людського розуму, але й як математика та інженера.

Тема 5. Художня література в XVI – першій половині XVII ст.

1. Творчість Миколая Рея.
2. Поезія Яна Кохановського
3. Поеми Себастьяна Кльоновича (Кленовича).

Основні поняття: фрашка, трени.

Література

Антологія польської поезії; в двох томах. Київ: Дніпро, 1979. Т. 1. 463 с.

Дзвони зимою: Антологія польської поезії; пер., передм. та довід. про авт. Д. Павличка. Київ: Основи, 2000. 470 с.

Кленович С. Роксоланія. *Ізбоник. Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації*. URL: <http://litopys.org.ua/suspil/sus10.htm>

Кленович С. Ф. Роксоланія; пер. В. Маслюк. *Слово багатоцінне. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV – XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVII – XVIII століття)*; упоряд. В. Шевчук, В. Яременко. Київ, 2006. Кн.1. С. 237–290.

Кохановський Я. Поезії. Київ: Дніпро, 1980. 143 с.

Польські фразки: Збірник: Пер. з пол.; Упоряд. і авт. передм. І. М. Лозинський. Київ: Дніпро, 1990. 144 с.

Дослідження

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Архієпископ Ігор (Ісіченко). Історія польської літератури XI – поч. XIX ст. Лекція 5. Поети-гуманісти. Лекція 6 Творчість Яна Кохангвського URL: <http://www.bishop.kharkov.ua/kursi-lekcij/istoria-polskoie-literaturi>

Гіпіч В. Образ міста в творах Себастьяна Фабіана Кленовича. URL: <http://chtyvo.org.ua>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Моторний В. А. Слов'янські літератури епохи Відродження. *Історія зарубіжної літератури: Середні віки та Відродження*. Львів: Світ, 1993. С. 283–292.

Трофимук М. Співець Роксоланії. URL: <http://zbruc.eu/node/70333>

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: ознайомитися з поетичними і прозовими творами XVI – початку XVI ст.

При розгляді першого питання характеризують поетичну творчість Миколая Рея, якого називають «батьком польської літератури». Виділяють такі його твори: «Коротка бесіда між трьома особами – Паном, Війтом і Плебаном», «Життя поштивої людини», «Дзеркало», «Звіринець».

Знайомлячись із творчістю Яна Кохановського, використовують переклади українською мовою. Звертають увагу на «Трени» – цикл надгробних плачів, «Фрашки» – жартівливі або сатиричні вірші, а також на поеми «Шахи», «Зузанна», «Сатир», на першу польську драму « Відмова грецьким послам», на переклади Кохановським біблійних псалмів.

Міщанську літературу доби Відродження висвітлюють на підставі творчості Себастьяна Кльовича (Кленовича). Насамперед вказують на «Роксоланію» – перший друкований «звіт» про Україну; також аналізують поему «Фліс», «Надгробні плачі на смерть Яна Кохановського».

У ході вивчення усіх питань треба вказувати на тематику творів, художні прийоми, жанрову різноманітність, мову написання.

Тема 6. Публіцистика та історіописання в XVI – першій половині XVII ст.

1. Публіцистичні роботи Анджея Фрича Моджевського і Станіслава Ожеховського (Оріховського),
2. Публіцист доби Контрреформації Пйотр (Петро) Скарга.
3. Історіописання.

Основні поняття: полемічна література, публіцистика.

Література

Джерела

Меховський М. Трактат про дві Сарматії. *Мислене древо*. URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/HistSources/Tractat2Sarmatiis.html>

Оріховський С. Твори; переклад з лат. та старопольс. мов В. Литвинова. Київ: Дніпро, 2004. 672 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Orikhovskiyi_Stanislaw/Tvory/

Оріховський-Роксолан С. Листи. *Ізбоник. Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації.*

URL: http://izbornyk.org.ua/old14_16/old14_08.htm

Дослідження

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Архієпископ Ігор (Ісіченко). Історія польської літератури XI – поч. XIX ст. Лекція 7. Історична проза. URL: <http://www.bishop.kharkov.ua/kursi-lekcij/istoria-polskoie-literaturi>

Вирський Д. С. Річпосполитська історіографія України (XVI – середина XVII ст.). Київ: Ін-т історії НАН України, 2008. Ч. 1. 502 с.; Ч. 2. 466 с.

Вирський Д. Станіслав Оріховський-Роксолан: життя і пам'ять. Київ: Ін-т історії НАН України, 2013. 215 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Ісіченко Ігор, архієпископ. Петро Скарга і християнський схід: український вимір. *Слово і Час*. 2012. № 9. С. 29–35.

Сухарева С. В. Гендерная интерпретация Священного Писания в произведениях Станислава Ореховского-Русина. *Studia Humanitatis. Международный электронный научный журнал*. 2013. № 2. URL: <http://st-hum.ru>

Сухарева С. В. Политические измерения творчества Шимона Старовольского: в кругу идеалов и идей. *Studia Humanitatis. Международный электронный научный журнал*. 2015. № 4. URL: <https://docplayer.com/53772776-Issn-studia-humanitatis.html>

Трофимук М. С. Латиномовна література України XV – XIX ст.: жанри, мотиви, ідеї. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 380 с. URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Trofymuk_Myroslav/Latynomovna_literatura_Ukrainy_XVXIX_st_zhanry_motyvy_idei/

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути зародження публіцистики та розгортання історіописання в добу Відродження.

Знайомлячись із публіцистичними творами, треба пам'ятати, що вони і відображали, і формували суспільно-політичну думку тогочасної Речі Посполитої. Прикладом є трактат Анджея Фрича Моджевського «Про виправлення Речі Посполитої». Розкриваючи його зміст, треба визначити, якою має бути Польська держава, на переконання автора. Також достатньо повно розкривають змістову наповненість творів Станіслава Ожеховського (Оріховського), виразника інтересів шляхти і Католицької церкви.

Творчість Пьотра Скарги розглядають у контексті Контрреформації, тому насамперед вказують на його брошуру «Про єдність Церкви Божої під одним пастирем». Треба також згадати про «Сеймові проповіді» і дуже популярні «Життя святих Старого і Нового Завіту».

Історичні твори XVI ст. вирізняють якісно нові ознаки: критичне ставлення до джерел, які використані при написанні, врахування раніше надрукованих робіт, посторінково-підрядкові посилання на джерела, намагання знайти причинно-наслідкові зв'язки між подіями. Ці ознаки вирізняють «Трактат про дві Сарматії» Мацея Меховйського, «Про походження і діяння поляків» Марціна Кромера. Також розглядають історичні сюжети в «Хроніці польській, литовській, жмудській і всієї Русі» Мацея Стрийковського, «Хроніці всього світу» Марціна Бельського, в декількох творах Шимона Старовольського.

Тема 7. Матеріальна культура доби Відродження.

1. Архітектура стилю ренесансу і бароко.
2. Місто Замостя як зразок ренесансної урбаністики.
3. Живопис. Скульптура.

Основні поняття: стиль ренесанс, бароко.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ : Наш час, 2011. 263 с.

Камінський Л., Коркуць М. Путівник з історії Польщі. 966–2016. Варшава, 2016. 120 с. URL: <https://ipn.gov.pl> > [Przewodnikukrainski](#)

Польща – нарис історії; за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича; пер. з пол. І. Сварника. Варшава: Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу, 2015. 367 с.

Hajduk O. M. Funerary Sculpture in Sixteenth-Century Mazovia. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2021. 434 p.

Szulakowska U. Renaissance and Baroque Art and Culture in the Eastern Polish-Lithuanian Commonwealth, 1506-1696. Cambridge: Scholars Publishing, 2018. 465 p.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: висвітлити розвиток ренесансної архітектури, скульптури і живописі.

При розкритті першого питання треба розказати про перебудову королівського палацу в Кракові на Вавелі в першій половині XVI ст., описати інтер'єр великих зал (фрески, гобелени, кахлеві пічки), згадати про Зигмонтавську каплицю в кафедральному соборі. Серед інших будівель тієї доби характеризують Сукеннице в Кракові, ратуші в Тарнові, Сандомирі, Познані.

Реалізацію стилю бароко в польській архітектурі показують на прикладі перебудови Уяздовського замку-палацу, єпископського палацу в Кельцах,

костелів у Любліні, Калішу і Кракові. У розповіді про архітектурні пам'ятки не забувають вказати на видатних архітекторів цих пам'яток.

Друге питання присвячене аналізу ренесансної урбаністики на прикладі міста Замостя, заснованого 1580 р. Яном Замойським. При цьому описують планування міста, будівлі палацу магната, ратуші й академії.

Скульптура XVI – першої половини XVII ст. представлена надгробками (йдеться про надгробки королівської родини, єпископів, магнатів). Треба вказати на відмінності надгробків стилю бароко. Слід також згадати колону Сигізмунда III у Варшаві. Розглядаючи розвиток живопису, вказують на його зв'язок з архітектурою та вплив італійської та німецької шкіл малярства.

Тема 8. Відносини Польського королівства/Речі Посполитої з Московською державою в XVI – третині XVII ст.

1. Загострення відносин на початку XVI ст.
2. Участь Польсько-Литовської держави у Лівонській війні.
3. Протистояння між двома державами в першій третині XVII ст.

Література

Войтович Л. Українське козацтво у московській смуті. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2019. Спецвипуск. С. 159–184.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія Литви кожному; авт. кол.: А. Бумблаускас, А. А. Кулакаускас, М. Тамошайтис. Київ: Балтія-Друк, 2018. 424 с.

Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618 – 1648). Київ: Темпора, 2006. 496 с.

Кулаковський П. Полянський мирний договір 1634 р. і спроби створення військового союзу між Річчю Посполитою і Московською державою.

Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Міжнародні відносини. 2010. Вип. 2. С. 3–21.

Кулаковський П. Роль князя Костянтина Острозького в організації оборони південних рубежів Великого князівства Литовського у першій половині XVI ст. *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. 2013. С. 82–95.

Кулаковський П. Українські землі під час Смоленської війни (1632 – 1634 рр.). *Нариси воєнно-політичної історії України: навч. посібник*. Острог: вид-во НУ «Острозька академія», 2014. С. 86–114.

Сас П. Запорожці у польсько-московській війні наприкінці Смути 1617 – 1618 рр. Біла Церква: Івид. Олександр Пшонківський, 2010. 510 с.

Сас П., Кіркене Г. Хотинська битва 1621 – битва за Центральну Європу. Київ: Бальтія-Друк, 2011. 216 с.

URL:https://chtyvo.org.ua/authors/Kirkiene_Genute/Khotynska_bytva_1621_bytva_za_Tsentralnu_Yevropu/

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути відносини з Московською державою, як пріоритетні в XVI – першій половині XVII ст., та визначити територіальні зміни за наслідками воєнних дій.

У першому питанні йдеться про боротьбу між Великим князівством Литовським, яку підтримувало Польське королівство, і Московським царством за Смоленську землю і Чернігово-Сіверщину. Вона почалася 1500 р., а воєнні дії тримали до 1537 р. і нетривалими перемир'ями, в ході яких Москва захопила Чернігово-Сіверську землю і Смоленщину.

У другому питанні викладають основні події Лівонської війни (1558–1583 рр.) між польсько-литовською державою і Московією за панування в південно-східній Балтиці, тобто в Інфлянтах (Ліфляндії), регіоні, який належав Лівонському ордену. Спочатку треба з'ясувати причини війни (лівонсько-московський договір 1555 р. і лівонсько-польсько-литовський договір 1557 р.). Далі розповідають про початок воєнних дій. Основну увагу зосереджують на

Віденському договору 1561 р., за яким Лівонський орден був ліквідований, а для великого магістра Готтграда Кеттлера було створене Курляндське герцогство на правах спадкового володіння, яке перебувало у ленній залежності від польсько-литовської держави, а решта Інфлянт (власне Інфлянти, йдеться про території Латвії і південну Естонію) стала польсько-литовським володінням. Наступні воєнні дії відбувалися на території Литовського князівства, коли союзницею Польщі й Литви була Швеція. За їхніми результатами Інфлянти залишились у складі Речі Посполитої.

При розгляді третього питання треба взяти до уваги політичну кризу, яку переживала Московщина на початку XVII ст. Нею скористався король Сигізмунд III, надіючись через втручання в московські справи повернути собі шведський трон. Слід розповісти про підтримку польським королем Лжедмитрія I, про початок війни з Московією 1609 р. (тривала облога Смоленська, захоплення Москви польським військом, вигнання польського гарнізону з Кремля, невдалий похід королевича Владислава з метою зайняти московський трон) та її завершення Деулінським перемир'ям, вказавши на його умови. Далі розказують про розпочату Москвою польсько-московську війну 1632–1634 рр. та умови Поляновського «вічного миру».

Тема 9. Формування режиму магнатської олігархії (кінець XVI – перша половина XVII ст.)

1. Поява нової магнатерії. Острозька і Замойська ординації.
2. Король Сигізмунд III Ваза і шляхта.
3. Сандомирський рокош (рокош Зебжидовського).
4. Місце українського козацтва у політичному житті Речі Посполитої.

Основні поняття: ординація, магнатська олігархія, рокош, абсолютизм.

Література

Бабакова О. Більше свободи, менше рівності та братерства. Політична культура української магнатерії початку XVII століття (на матеріалах біографії князя Януша Острозького). *Острозька давнина*. Острог, 2014. Вип. 3. С. 36–53.

Вейбуль Й. Коротка історія Швеції. Стокгольм: Шведський інститут, 1997. 163 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Veibull_Yorgen/Korotka_istoriia_Shvetsii/

Вирський Д. Початковий дискурс про козаків: творення образу українського козацтва в Речі Посполитій 1560–1570-х рр. *Український історичний журнал*. 2018. № 2. С. 20–40.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с.

URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Кулаковський П. Острозька ординація: задум фундатора і практика функціонування. *Острозька давнина*. Острог, 2015. Вип. 4. С. 20–34.

Лепявко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. Чернігів: Сіверянська думка, 1996. 284 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Lepiavko_Serhii/Kozatski_viiny_kintsia_XVI_st_v_Ukraini/

Тищик Б. Й. Польща: історія державності і права (X – початок XXI ст.): навч. посіб. Львів: Світ, 2012. 512 с.

Ульяновський В. «Славний для всіх часів чоловік»: князь Костянтин Острозький. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2009. 168 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ulianovskyi_Vasyl/Slavnyi_dlia_vsikh_chasi_v_cholovik_kniaz_Kostiantyn_Ivanovych_Ostrozkyi/

Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України; 3-тє вид., переробл. та розшир. Київ: Критика. 2006. 584 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Narys_istorii_serednovichnoi_ta_rannomodernoi_Ukrainy/

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: проаналізувати зміни у внутрішньополітичній ситуації в державі внаслідок посилення магнатів.

При розгляді першого питання треба визначити причини появи нової магнатурії, вказати на її склад, шляхи зміцнення економічної могутності та політичного впливу; окремо розглянути утворення Замоїської та Острозької ординацій.

У другому питанні з'ясовують відносини короля Сигізмунда III зі шляхтою, виділяють причини конфлікту між ними, виділяють абсолютистські прагнення Сигізмунда III та його релігійну політику. Треба наголосити, що король більше дбав про те, щоб не втратити шведський престол, аніж про польський.

У третьому питанні спочатку описують події, які передували Сандомирському рокошу (сейм у лютому – квітні 1606 р.), а далі розглядають вимоги, висунуті зібранням шляхти у Сандомирі, вказують причини ухвалення тимчасової угоди між ворогуючими сторонами. Потім переходять до розгляду другого етапу рокошу (травень 1607 р. – 1608 р.) та визначають наслідки заколоту шляхти для політичного устрою Речі Посполитої.

У четвертому питанні треба з'ясувати місце українського козацтва у внутрішньополітичному житті Речі Посполитої в кінці XVI – першій половині XVII ст. Йдеться про козацтво як чинник дипломатичних відносин Речі Посполитої з Османською імперією, про появу реєстрового козацтва, козацькі повстання.

Тема 10. Війна з козацькою Україною.

1. Зовнішні загрози та внутрішньополітична ситуація Речі Посполитої на середину 1640-х років.
2. Воєнні дії 1648 р. Зборівська мирна угода.
3. Воєнні дії 1651–1653 рр.
4. Переяславська козацька рада 1654 р. та її наслідки.

Основні поняття: протекторат.

Література

Горобець В. Еліта козацької України в пошуках політичної легітимації: стосунки з Москвою та Варшавою. 1654–1655. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2001. 533 с.

URL:https://chtyvo.org.ua/authors/Horobets_Viktor_Mykolaiovych/Elita_kozatskoi_Ukrainy_v_poshukakh_politychnoi_lehitymatsii_stosunky_z_Moskvoiu_ta_VarsHAVoiu_1654-/

Горобець В. «Волимо царя східного». Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава. Київ: Критика, 2007. 464 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Horobets_Viktor_Mykolaiovych/Volymo_tsaria_skhidnoho_Ukrainskyi_Hetmanat_ta_rosiiska_dynastiia_do_i_pislia_Pereiaslava/

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Козацькі війни XVII століття в історичній свідомості польського і українського народів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів, Люблін, 1996. 300 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirnyk_statei/Kozatski_viiny_XVII_st_v_istorychnii_svidomosti_polskoho_ta_ukrainskoho_narodiv/

Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. Полководець, дипломат, державотворець; 3-є вид., допов. і перероб. Київ: Парламентське вид-во, 2020. 749 с.

Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України; 3-тє вид., переробл. та розшир. Київ: Критика. 2006. 584 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Narys_istorii_serednovichnoi_ta_rannomodernoi_Ukrainy/

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: висвітлити хід військових дій козацького з військовими силами Речі Посполитої.

У першому питанні треба вказати на зовнішні загрози та проаналізувати внутрішньополітичну ситуацію в Речі Посполитій на середину 1640-х років. Треба згадати матеріал попереднього семінару та докладніше зупинитись на

проблемі релігійного порозуміння між православними і католиками на українських та білоруських землях, на появі Унійної церкви, висвяченні нових православних єпископів, на ухвалених сеймом 1632 р. «Статтях заспокоєння грецької віри»..

У другому питанні розповідають про битви біля річки Жовті Води, під Корсунем, під Пилявцями, похід Б. Хмельницького на Львів, облога Замостя. Звертають увагу на співвідношення сил між двома сторонами та командування. Далі переходять до опису битви під Зборовом і викладу основних положень Зборівського мирного договору, при цьому зазначають, чому цей договір не влаштував ні козаків, ні уряд Речі Посполитої.

У наступному питанні розглядають воєнні дії 1651–1653 рр. (битва під Берестечком, битва під Батогом, облога під Жванцем) та визначають наслідки цих подій.

В останньому питанні визначають наслідки переходу Війська Запорозького під протекторат Московської держави.

Тема 11. Польсько-козацькі відносини в другій половині XVII ст.

1. Польсько-козацька угода в Гадячі. Гетьман Іван Виговський.
2. Ставлення до Речі Посполитої гетьманів Павла Тетері, Івана Брюховецького і Петра Дорошенка. Андрусівське перемир'я.
3. Козацька проблема у кінці 1660-х – 1670-х роках.

Література

Гадяцька унія 1658 року; редкол П. Сохань, В. Брехуненко та ін. Київ: [б. в.], 2008. 342 с.

Горобець В. «Волимо царя східного». Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава. Київ: Критика, 2007. 454 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Horobets_Viktor_Mykolaiovych/Volymo_tsaria_skhidnoho_Ukrainskyi_Hetmanat_ta_rosiiska_dynastiia_do_i_pislia_Pereiaslava/

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Козацькі війни XVII століття в історичній свідомості польського і українського народів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів, Люблін, 1996. 300 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirnyk_statei/Kozatski_viiny_XVII_st_v_istorychnii_svidomosti_polskoho_ta_ukrainskoho_narodiv/

Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб. Т. Дипломатія на «межі світу»: міжнародні відносини та зовнішня політика Української держави (XVII ст. – 1750-ті рр.). Київ: Вид-во «AMENHOTEP», 2016. 320 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Smolii_Valerii/Dyplomatiia_na_mezhi_svitu_mizhnarodni_vidnosyny_ta_zovnishnia_polityka_Ukrainskoi_derzhavy_XVII_st/

Федорук Я.О. Віленський договір 1656 року: Східноєвропейська криза і Україна у середині XVII століття. Київ: Києво-Могилянська академія, 2011. 623 с.

Хинчевська-Геннель Т. Україна – Польща у XVII столітті: разом чи окремо. *Українсько-польські літературні контексти. Київські полоністичні студії*. Київ, 2003. Т. IV. С. 36–43.

Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України; 3-тє вид., переробл. та розшир. Київ: Критика. 2006. 584 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Narys_istorii_serednovichnoi_ta_rannomodernoi_Ukrainy/

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: прослідкувати розвиток польсько-козацьких відносин у другій половині XVII ст.

У першому питанні вимагається проаналізувати умови польсько-козацької угоди, підписаної в Гадячі 1658 р. за гетьмана Івана Виговського, а також вказати, чому вона не була реалізована.

У другому питанні треба висвітлити, якої політики щодо Речі Посполитої дотримувались гетьмани Війська Запорозького Павло Тетеря, Іван Брюховецький і правобережний гетьман Петро Дорошенко та проаналізувати

Андрусівське перемир'я 1667 р. між Московською державою і Річчю Посполитою.

Розгляд останнього питання треба почати з огляду внутрішньополітичної ситуації в Речі Посполитій після обрання королем Міхала Вишневецького, а далі перейти до польсько-козацьких переговорів, розпочатих у травні 1670 р. в Острозі. Слід вказати на вимоги, які висував гетьман Війська Запорозького Петро Дорошенко, на появу Михайла Ханенка, який представляв низових козаків, і підписання з ним угоди. Це дасть змогу зрозуміти, чому Дорошенкове Військо Запорозьке опинилося під протекторатом Османської імперії (Порти). Потім розповідають про воєнну кампанію Яна Собеського на Поділлі (літо 1671 – зима 1672 р.), турецький похід на Поділля, підтриманий військом П. Дорошенка і кримським ханом, підписання Бучацького трактату 1672 р. На завершення треба вказати на умови так званого вічного миру (трактату Гжимултовського), підписаного польсько-литовськими і московським дипломатами 1686 р.

Тема 12. Політичний розвиток Речі Посполитої у другій половині XVII ст.

1. Парламентська криза 1650-х років.
2. Реформаторські починання королівського двору.
3. Рокош Єжи Любомирського. Зречення Яна Казимира.
4. Правління Міхала Вишневецького та Яна III Собеського.

Основні поняття: рокош, принцип ліберум вето, принцип вівенте реге.

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ : Наш час, 2011. 263 с.

Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши Е.; [пер. с пол.]. Москва: Весь Мир, 2004. 544 с.

Тищик Б. Й. Польща: історія державності і права (X – початок XXI ст.): навч. посіб. Львів: Світ, 2012. 512 с.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: проаналізувати внутрішньополітичний розвиток Речі Посполитій у другій половині XVII ст.

У першому питанні йдеться про парламентську кризу, викликану застосуванням одним із послів ліберум вето на сеймі 1652 р. Треба показати, чому застосування права ліберум вето, як невід'ємної частини шляхетських вольностей, зробило неможливим нормальний хід політичного життя в державі.

Друге питання присвячене розгляду намагань короля Яна Казимира та його оточення реформувати державний устрій з метою посилення законодавчої і королівської влади. Треба вказати на основні положення проекту, представленого в березні 1658 р., де йшлося про обмеження права ліберум вето і зміцнення центральної влади. Інша пропозиція стосувалася введення в практику виборів короля засади вівенте реге (vivente rege). Необхідно показати неодноразове повернення королівського двору до питання про елекцію vivente rege і з'ясувати, чому не вдалось добитися втілення зазначених планів.

У третьому питанні, розповідаючи про рокош Любомирського, при цьому слід наголосити на втручанні сусідніх держав у внутрішні справи Речі Посполитої, а також на тій шкоді, який завдав цей виступ магнатського угруповання всьому державно-політичному ладу.

У четвертому питанні розповідь про правління Міхала Вишневецького і Яна Собеського можна побудувати на порівнянні двох королів як особистостей, так і як державних діячів.

Тема 13. Розвиток освіти, науки і літератури у другій половині XVII-першій половині XVIII ст.

1. Освітні заклади. Станіслав Конарський.
2. Художня література.
3. Історичні твори.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Архиєпископ Ігор (Ісіченко). Історія польської літератури XI – поч. XIX ст. Лекція 10. Барокова поезія. URL: <http://www.bishop.kharkov.ua/kursi-lekcij/istoria-polskoie-literaturi>

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Радишевський Р. Сарматсько-роксоланська етикетна поезія XVII століття в культурному просторі українсько-польського пограниччя. Українсько-польські літературні контексти. Київські полоністичні студії. Київ, 2003. Т. IV. С. 57–67.

Шеретюк Р., Стоколос Н. Станіслав Конарський як видатний реформатор сфери освіти та виховання Речі Посполитої (середина – друга половина XVIII ст.). Емінак. 2018. № 1 (2). С. 12–21.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути розвиток освіти, науки і літератури в другій половині XVII – першій половині XVIII ст.

Перше питання присвячене огляду освітніх процесів. Насамперед треба розповісти про організацію навчання в єзуїтських колегіумах, які займали панівні позиції в середній освіті. Далі висвітлюють діяльність ордену піярів на ниві освіти. Важливо показати вклад у реформування польської середньої освіти Станіслава Конарського, найбільшим досягненням якого було заснування Шляхетської школи. Поза увагою не може залишатися вища школа – Краківська, Замойська і Віленська академії, новостворена Львівська академія.

У другому питанні, розкриваючи особливості тогочасної художньої літератури, вказують на основні твори Яна Анджея Морштина. Вацлава Потоцького. Анджея Максиміліана Фредро. Самуеля Твардовського. Веспазіана Коховського. Ельжбети Дружбацької.

У третьому питанні передбачено зробити огляд історичних робіт Йоахіма Пасторія («Скфсько-козацька війна, або про союз татар, козаків і руської черні проти Польського королівства»). Готтфріда Богуміла Ленгніха («Польська історія від Леха до смерті Августа II», «Публічне право Польського королівства»). Каспера Несецького («Польська корона»). Анджея Хризостома Залуського («Історико-родинні листи»). Треба також згадати видання шеститомного збірника польських законів, переважно сеймових постанов за назвою «Volumina legum».

Тема 14. Культура доби бароко.

1. Архітектура.
2. Живопис.
3. Театр. Музика.

4. Сарматизм як шляхетська ідеологія доби бароко.

Основні поняття: рококо, сарматизм.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Камінський А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ: Наш час, 2011. 263 с.

Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши Е.; [пер. с пол.]. Москва: Весь Мир, 2004. 544 с.

Кметь В., Дух О. «Ratio Studiorum» в історії європейської та української освіти. *Ratio Studiorum: Уклад студій Товариства Ісусового. Система єзуїтської освіти.* Львів, 2008. С. 7–31.

Серяков С. Єзуїтське шкільництво в Україні: кількісні показники та структурний розвиток (кінець 40-х – сер. 90-х рр. XVII ст. *Український історичний збірник.* 2001. Київ. 2022. С. 126–150.

Стеньгач Н. Сарматський міф у культурі Речі Посполитої епохи бароко. *Університетські наукові записки.* 2016. № 3. С. 367–376.

Шеретюк І., Стоколос Н. Станіслав Конарський як видатний реформатор сфери освіти та виховання Речі Посполитої (середина – друга половина XVII ст.). *Емінак: наук. журнал*. Миколаїв, 2018. № 1 (21). С. 12–21.

Варшава. Королівський замок. <http://www.zamek-krolewski.pl/>

Варшава. Палац у Вілянові. <http://www.wilanow-palac.pl/>

Варшава довоєнна. <http://warszawa.przedwojenna.prv.pl/>

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розкрити розвиток польської архітектури, живопису і театральнo-музичного мистецтва в кінці XVII – першій половині XVIII ст.

Архітектура доби бароко характеризують на прикладі королівського палацу у Вілянові, палацу Красінських у Варшаві, палацу Браніцьких у Білостоці, інших магнатських резиденції, в тому числі на білоруських і українських землях. При цьому вказують на архітекторів цих визначних пам'яток. Розповідь можна доповнити описок костелів, збудованих у зазначений час.

Розвиток живопису висвітлюють за такими жанрами : портретний живопис (роботи Даніеля Шульца) батальний живопис (полотна Мартіно Альмонте), розписи інтер'єрів (Клод Калло, Єжи Шимонович), при цьому визначають на основні риси стилю рококо в мистецьких творах.

Важливо звернути певну увагу на театральне мистецтво при королівському і магнатському дворах та музику, яка ще мала переважно церковний характер.

Підсумком семінарського заняття має бути характеристика сарматизму як ідеології шляхти.

Завдання для самостійного виконання (перший семестр)

№ з/п	<i>Види завдань</i>
1.	До теми «Давньопольська держава» скласти хронологічну таблицю основних подій.
2.	Підготувати есе на тему «Польсько-німецькі відносини в XI – XIII ст.».
3.	Скласти генеалогічну схему династії П'ястів.
4.	Підготувати дві схеми: «Державний устрій Польського королівства до 1569 р.», «Державний устрій Речі Посполитої в першій половині XVII ст.»
5	Скласти хронологічну таблицю на тему «Війни Речі Посполитої в XVI–XVIII ст.», передбачивши такі графи: хронологічні межі війни, основні битви, умови мирного договору, наслідки війни.
6.	Підготувати реферат на тему «Роль єзуїтських і піярських колегій у розвитку освіти в Речі Посполитій у XVII–XVIII ст. (до 1772 р.)».

Для виконання завдань необхідно:

- повторити теоретичний матеріал, котрий опрацьовували здобувачі разом з викладачем на лекціях і практичних заняттях з курсу;
- при виконанні завдань обов'язково дотримуватись засад доброчесності: подавати лише перевірений матеріал, правильні бібліографічні відомості, зазначати ресурси, котрі Ви використовуєте;
- практичні завдання можна оформляти у друкованій формі;
- не потрібно переписувати завдання, слід відразу давати на нього відповідь;
- при написанні письмових робіт необхідно висловлювати власну позицію щодо теми, обґрунтовувати її, підкріплювати положення історичними фактами;
- бібліографічні покликання подавати в кінці всього тексту відповідно до Державного стандарту 2015 р.

*Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання
(перший семестр)*

1. Виникнення Польської держави. Прийняття християнства. Болеслав Хоробрий.
2. Польська культура X – XIII ст.
3. Внутрішньополітичний розвиток і суспільний устрій у польських земель у другій половині XII – XIII ст.
4. Економічний розвиток польських земель у другій половині XII – XIII ст. Колонізація на німецькому праві.
5. Зовнішньополітичне становище польських земель у другій половині XII – на початку XIV ст.
6. Польське королівство в XIV–XV ст.
7. Зовнішньополітичне становище Польської держави в першій третині XIV ст. Коронація Владислава I Локєтка.
8. Зміцнення королівської влади за Казимира III Великого. Адміністративний устрій. Судочинство.
9. Польська культура доби пізнього Середньовіччя.
10. Формування станової монархії в XIV–XV ст.
11. Станові представницькі органи в XIV–XV ст.
12. Шлях до польсько-литовської унії в XIV–XV ст..
13. Відносини Польського королівства із сусідніми державами в XIV–XV ст.
14. Війни з Тевтонським орденом. Торунський мир.
15. Поширення фільваркової системи господарювання. Зміни в господарській кон'юктурі в першій половині XVII ст.
16. Розвиток міст. Міське ремесло. Торгівля. Грошовий обіг. Становище городян XVI – в першій половині XVII ст.
17. Шляхта Речі Посполитої XVI – в першій половині XVII ст.: а) три верстви шляхти, б) інтеграційні чинники шляхти; в) шляхетська ідеологія сарматизму.
18. Загострення політичної боротьби на початку XVI ст. Екзекуційний рух шляхти.

19. Люблінська унія.
20. Державний устрій Речі Посполитої в другій половині XVI – першій половині XVII ст.
21. Вільна елекція короля: вибори на королівський трон Стефана Баторія і Сигізмунда III Вази.
22. Реформація в Речі Посполитій.
23. Контрреформація в Речі Посполитій.
24. Освіта і наука в XVI – першій половині XVII ст. Поширення книгодрукування.
25. Художня література в XVI – першій половині XVII ст.
26. Публіцистика в XVI – першій половині XVII ст.
27. Історіописання XVI – першій половині XVII ст.
28. Архітектура стилю ренесансу і бароко.
29. Живопис. Скульптура стилю ренесансу і бароко
30. Польське королівство і Тевтонський орден в XVI ст.
31. Відносини зі Швецією і Габсбургами в XVI ст.
32. Польсько-турецька війна початку XVII ст.
33. Відносини Польського королівства/Речі Посполитої з Московською державою в XVI ст.
34. Участь Польсько-Литовської держави у Лівонській війні.
35. Протистояння між Річчю Посполитою і Московською державою в першій третині XVII ст.
36. Шведсько-польська війна у другій половині XVII ст.
37. Війна з Московським царством у другій половині XVII ст.
38. Війна з Туреччиною у другій половині XVII ст.
39. Польсько-австрійські відносини у другій половині XVII ст.
40. Поява нової магнатерії. Острозька і Замойська ординації (кінець XVI – перша половина XVII ст.)
41. Король Сигізмунд III Ваза і шляхта. Сандомирський рокош (рокош Зебжидовського).

42. Місце українського козацтва у політичному житті Речі Посполитої (кінець XVI – перша половина XVII ст.)
43. Війна з козацькою Україною (1648 – 1654 рр.).
44. Переяславська козацька рада 1654 р. та її наслідки.
45. Польсько-козацька угода в Гадячі. Гетьман Іван Виговський.
46. Ставлення до Речі Посполитої гетьманів Павла Тетері, Івана Брюховецького і Петра Дорошенка. Андрусівське перемир'я.
47. Козацька проблема у кінці 1660-х – 1670-х роках.
48. Парламентська криза 1650-х років. Реформаторські починання королівського двору.
49. Роккош Єжи Любомирського. Зречення Яна Казимира.
50. Правління Міхала Вишневецького та Яна III Собеського.
51. Економічний розвиток Речі Посполитої в другій половині XVII - середині XVIII ст.
52. Шляхта і магнатерія . Становище селян (друга половина XVII – середина XVIII ст.).
53. Криза міста, ремісничого виробництва, торгівлі та фінансів. Становище міщан (друга половина XVII – середина XVIII ст.).
54. Криза політичного устрою Речі Посполитої в першій половині XVIII ст.
55. Політичні плани короля Августа II.
56. Річ Посполита в роки Північної війни.
57. Поглиблення політичної кризи в 1730-х – на початку 1760-х роках.
58. Освітні заклади у другій половині XVII – першій половині XVIII ст. Станіслав Конарський.
59. Художня література у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
60. Історичні твори у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
61. Архітектура у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
62. Живопис у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
63. Театр і музика у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.
64. Сарматизм як шляхетська ідеологія доби бароко.

Тематика лекцій та рекомендована література до них
(другий семестр)

Тема 1. Перший поділ Речі Посполитої.

1. Перші спроби проведення державних реформ. Російсько-пруське втручання.
2. Барська конфедерація.
3. Частковий поділ Речі Посполитої.

Основні поняття: дисидентське питання, детронізація, делегаційний (репнінівський) сейм,

Література

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Крикун М. Документи про участь шляхти Брацлавського воєводства в Барській конфедерації. *Вісник Львівського університету. Серія історична.* Львів, 2010. Вип. 45. С. 589–628.

Мельник І. Перехід Галичини до Австрії. URL; <https://zbruc.eu/node/69294>

Шевченко Ф. П. Про міжнародне значення повстання 1768 року на Правобережній Україні. *Український історичний журнал.* 1968. № 9. С. 11—23;

Maciejewski J. Zarys dziejów konfederacji barskiej. *Literatura konfederacji barskiej.* Warszawa, 2009. T. IV: Silva rerum. S. 207–278.

Szubarczyk P. «Nigdy z królami nie będziem w aliansach». *Nasz Dziennik.* 2003. URL: http://www.naszawitryna.pl/jedwabne_936.html

Тема 2. Суспільно-політичний розвиток Речі Посполитої в 1770-х – 1780-х роках. Другий поділ.

1. Державні реформи. Зміни у суспільних настроях.
2. Чотирирічний сейм. Конституція 3 травня 1791 р.
3. Торговицька конфедерація.
4. Новий поділ Речі Посполитої.

Література

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569 – 1999; пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2012. 464 с. URL:

<https://www.e-reading.club/book.php?book=1037580>

Butterwick R. Polska Rewolucja a Kościół katolicki 1788–1792. Kraków: Arcana and Muzeum Historii Polski, 2012, 988 pp.

Zienkowska K. Stanisław August Poniatowski. Wrocław: Ossolineum, 2004. 451 s.

Тема 3. Повстання під проводом Тадеуша Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої.

1. Початок повстання. Програма повстанців та органи влади.
2. Бої з російськими і пруськими війська. Битва під Мацейовіцями.
3. Поразка повстання. Ліквідація Речі Посполитої.
4. Початок визвольного руху. Польські легіони.

Література

Від інсурекції Костюшка до 1830 р. Поляки на Правобережній Україні: від міфів до фактів: кол. монографія; за ред. І Кривошеї, Н. Мораця. Київ: КНТ, 2017. 216 с.

Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі; пер. з англ. Київ: Основи, 2008. 1080 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0000059>

Карліна О., Білик В. Каталог матеріалів, присвячених Тадеушу Костюшку, у фондах Волинського краєзнавчого музею. *Від інсурекції Костюшка до 1830 р. Поляки на Правобережній Україні: від міфів до фактів: кол. монографія* / за ред. І. Кривошиї, Н. Моравця. К: КНТ, 2017. С. 58 – 67.

Сковронек Є. Поділи Польщі на тлі Європи. URL: <http://www.ji.lviv.ua> > *skowro*

Усенко П. Г. Тадей Косцюшко й Україна: наш земляк – найславніший поляк: до 210-ліття повстання 1794 р. Київ: Нора-Друк, 2004. 94 с.

Grala H. Ci była Recz Paspalitaja kałanijalnym utwarenniem? *Biełaruskі Histaryczny Ahlad / Belarusian Historical Review*. 2016. Т. 23. Nr 1–2 (44–45). S. 185–208.

Тема 4. Становище поляків у складі трьох імперій на початку ХІХ ст.

1. Варшавське князівство (герцогство). Рішення Віденського конгресу щодо польських земель.
2. Велике Познанське князівство.
3. Королівство Галичини і Лодомерії.
4. Королівство Польське (1815 – 1830 рр.).

Література

Банах І. Австрійський порядок і реновація Галичини. URL: <https://zbruc.eu/node/103583>

Від інсурекції Костюшка до 1830 р. Поляки на Правобережній Україні: від міфів до фактів: кол. монографія; за ред. І Кривошеї, Н. Мораця. Київ: КНТ, 2017. 216 с.

Гречило А. Символи Королівства Галичини і Лодомерії (1772–1918). *До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя*. Київ, Львів, 2004. Т. 1. С. 538 – 553.

Громакова Н. Ю. «Польське питання» на Віденському конгресі 1815 р. 1 утворення Королівства Польського. *Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія»*. Харків, 2016. Вип. 53. С. 152–159.

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Кобзяк Р. Головні етапи і тенденції формування адміністративно-територіального устрою Галичини в австрійський період (1772–1918). *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2013. Випуск 42. С.160–169.

Мельник І. Віденський конгрес і Галичина. URL: <https://zbruc.eu/node/37407>

Павлюк В. Польське питання у міжнародних відносинах початку ХІХ ст. *Наукові записки {Національного університету «Острозька академія»}. Серія «Міжнародні відносини»*. 2009. Вип. 1. С. 25–37.

Тема 5. Велика еміграція і польський національний рух 1830-х – 1840-х років.

1. Перші спроби об'єднання патріотичних сил в еміграції.
2. Консервативна течія (Готель Лямбер). Князь Адам Чарторийський.
3. Демократичний табір. Польське Демократичне Товариство.
4. Радикальна течія.

Література

Велика еміграція: чому польська еліта залишала батьківщину? URL: <https://culture.pl/ua/stattia/velyka-emihratsiya-chomu-polsla-elita-zalyshala-batkivshchynu>

Гриневич Т. Історична україністика у творчості Йоахіма Лелевеля. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Історія»*. 2015. № 36. С. 122–132.

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Радецький Н. Руське (українське) питання в польській еміграційній суспільно-політичній думці 1830 – 1840-х рр. *Грані*. 2022. Т. 25. № 2. С. 44–50.

Kalembka S. Wielka Emigracja 1831–1863. Toruń: Wyd. Adam Marszałek, 2003. 436 s.

Skowronek J. Dama Jerzy Czartoryski. 1770–1861. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1994. 610 s.

Walicki A. Koncepcje tożsamości narodowej i terytorium narodowego w myśli polskiej czasów porozbiorowych. *Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej*, 1993. Nr 38. S. 215–231.

Zdrada J. Wielka Emigracja po powstaniu Listopadowym. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza. 1987. 80 s.

Тема 6. Польські землі у складі Австрії та Пруссії напередодні та в ході Весни Народів.

1. Краківська республіка 1815–1846. Повстання у Кракові 1846 р.
2. Польські землі у складі Пруссії до 1848 р. Революційні події 1848 р.

Познанське повстання.

3. Галичина до 1848 р. та в ході Весни Народів.

Література

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с.

URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Мудрий М. Руський собор 1848 року: історіографічний та джерелознавчий огляд. Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол. 2014. Вип. 4. С. 193 -206.

Мудрий М. Руський собор 1848 року: організація та члени. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2008. Вип. 16ю С. 107–126.

Galicja w 1848 roku. Demografia, działalność polityczna i społeczna, gospodarka i kultura; red. A. Bonusiak, M. Stolarczyk. Rzeszów; Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1999. 178 s.

Świątek A. Gente Rutheni, natione Poloni. Z dziejów Rusinów narodowości polskiej w Galicji. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2015. 510 s.

Тема 7. Королівство Польське у 1830-х – на початку 1860-х років.

1. Соціально-економічні процеси та політичний розвиток.
2. Польські таємні організації в Росії.
3. Патріотичний рух.

Література

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Карліна О. Організаційно-правові засади забезпечення діяльності політичної поліції в Королівстві Польському (XIX – початок XX ст.). *Wojna – Wojsko – Bezpieczeństwo: Poprzez stulecia i epoki. Studia i materiały*. Oświęcim: Napoleon V, 2019. S. 211–227.

Паньків М. Поляки в Російській імперії. Огляд сучасної польської історіографії. *Схід/Захід: Історико-культурологічний збірник*. 2008. Вип. 9/10. С. 319 – 334.

Caban W. Służba rekrutów z Królestwa Polskiego w armii carskiej w latach 1831–1873. Warszawa: DiG, 2001. 268 s.

Życie zakonne w Królestwie Polskim w latach 1832–1864. Polityka caratu–Kasaty–Represje; red. ks. W. Graczyk, J. M. Marszalska. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy, 2015. 278 s.

Тема 8. Політичний і соціально-економічний розвиток польських земель в останній третині XIX ст.

1. Політика Росії щодо поляків.
2. Політика культуркампфу в Німеччині та пасивний опір поляків онімеченню.
3. Поляки в умовах Австрійської конституційної монархії.
4. Зміни в господарському розвитку. Зміни в становищі шляхти. Нові соціальні групи. .

Література

Бобилева С. Й. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2003. 528 с.

Федорик Ю. В. Православне духовенство в Царстві Польському в 1875–1905 роках. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. 340 с.

Тейлор А. Дж. Габсбурзька монархія 1809 – 1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. 268 с.

Kieniewicz J. Polski los w imperium rosyjskim jako sytuacja kolonialna. *Ekspansja, kolonializm, cywilizacja*. Warszawa: DiG, IBI AL, 2008. S. 244–262.

Semczyszyn M. Polsko-ukrainska rewalizacja podczas wyborów do Sejmu Krajowego w Galicji Wschodniej w latach 1867 – 1901. *Litopys. Studia i Materiały Ukraińskiego Towarzystwa Historycznego w Polsce*. 2014. Nr 1 [3]. S. 3–8.

W kręgu dwóch kultur. Społeczeństwo polskich ziem zachodnich w XIX i XX stuleciu; red. S. Wierchosławski, A. Niewęgłowska, T. Krzemiński. Toruń: Wydawnictwo UMK, 2017. 296 s.

Wierchosławski Sz., Orzeł Biały i Orzeł Czarny. Problemy modernizacji społeczeństwa polskiego prowincji Prusy Zachodnie w XIX i na początku XX stulecia, Olsztyn: Wydawnictwo Lit-Tera, 2011. 227 s.

Wierchosławski S. Problemy polityczne Pomorza w latach 1871–1914. *Historia Pomorza*; red. S. Salmonowicz. Toruń: TNT, 2002. T. 4/2: *Polityka i kultura*. S. 76–146.

Zayarnyuk A. Framing the Ukrainian Peasantry in Hapsburg Galicia, 1846–1914. Edmonton, Alberta: Canadian institute OF Ukrainian studies, 2013. XXXII, 448 pp.

Тема 9. Польський суспільно-політичний рух у кінці XIX – на початку XX ст.

1. Лояльні консерватори.
2. Поширення ідей «органічної праці».
3. Формування польської націоналістичної течії. Національна демократія.
4. Поширення соціалістичних ідей. Соціалістичний рух. Зародження селянського (людового) руху.

Література

Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990; пер. з пол. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Мацевко І. Польські національні демократи і неославізм (1907–1910). *Вісник Львівського університету. Сер. Історія*. 2000. Вип. 35–36. С. 221–237.

Яновський М. XIX століття у дзеркалі польської історіографії (1980 – 2002). *Україна модерна*. 2005. Число 9. С. 78–91.

Wończa-Tomaszewski N. Źródła narodowości. Powstanie i rozwój polskiej świadomości narodowej w II połowie XIX i na początku XX wieku. Wrocław, Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006. 396 s.

Wereszycki H. Historia polityczna Polski 1864–1918, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Ossolineum, 2010. 310 s.

Тема 10. Польський народ у роки Першої світової війни.

1. Війна і польське питання. Польські легіони.
2. Зміни політичних настроїв поляків у 1917 р. Активізація політичної еміграції.
3. Декрети двох імператорів. Більшовицький переворот у Росії. Брестський мир.
4. Поразка центральних держав.

Література

Бобилева С. Й. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2003. 528 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Корнат М. Від війни між імперіями до геополітичної революції у Центрально-Східній Європі. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 172 – 188.

Тейлор А. Дж. Габсбурзька монархія 1809 – 1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. 268 с.

Цьолнер Е. Історія Австрії. Львів: Літопис, 2001. 712 с.

Achmatowicz A. Polityka Rosji w kwestii polskiej w pierwszym roku Wielkiej Wojny. 1914– 1915. Warszawa: Neriton, Instytut Historii PAN, 2003. 403 s.

Kornat M. Co dał narodowi polskiemu Akt Piątego Listopada? Perspektywa międzynarodowa. *Akt 5 listopada 1916 roku i jego konsekwencje dla Polski i Europy*; red. J. Kłaczek, K. Kania, R. Girzyński. Toruń: Adam Marszałek, 2016. S. 215–234.

Тема 11. Формування Польської держави (1918–1921 рр.).

1. Перші декрети. Законодавчий сейм.
2. Питання східних кордонів.
3. Польсько-більшовицька війна.
4. Проблема західних і південних кордонів. Конституція 1921 р.

Література

Алексієвець Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926. Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. 448 с.

Зарецька Т. Політика другої Польської республіки щодо Східної Галичини та позиція Ю. Пілсудського (кінець 1918 – 1919 рр.). *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр.* 2004. Вип. 11. С. 158–176

Зарецька Т. Юзеф Пілсудський і Україна. Київ: Інститут історії України НАН України, 2007. 283 с

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Czubiński A. Walka Józefa Piłsudskiego o nowy kształt polityczny Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1918–1921. Toruń: Adam Marszałek, 2002. 443 s.

Davies N. Orzeł Biały, Czerwona Gwiazda. Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920. Kraków: Znak, 2007. 360 s.

Hauser P. Walka o granice państwa polskiego po I wojnie światowej. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2009. 32 s.

Sojusz Piłsudski – Petlura: Dokumenty i materiały; Red.: J. Pisuliński, W. Skalski. Warszawa; Kijów: Instytut Pamięci Narodowej, 2020. 415 s.

Тема 12. Авторитарний режим Юзефа Пілсудського (1926–1935 рр.).

1. Узаконення державного перевороту. Конфлікти між виконавчою владою і сеймом.
2. Загострення внутрішньополітичної ситуації в 1930 р. Обмеження громадянських прав і свобод.
3. Конституція 1935 р.
4. Зовнішня політика режиму Ю. Пілсудського.

Література

Вялова Ю. Леон Василевський (1870–1936): постать політика у контексті польсько-українського діалогу Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019. 268 с.

Гентош Л. Ставлення митрополита Андрея Шептицького до «пацифікації» 1930 р. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. Вип. 2. С. 13–16.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 360 с.

Крамар. Ю. В. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне і релігійне життя. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. 404 с.

Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929–1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Зб. наук. пр. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. № 17. С. 297 – 305.

Скакун Р. «Пацифікація»: польські репресії 1930 року в Галичині. Львів: Вид-во УКУ. 2012. 172 с.

Юзевський Г. Замість щоденника; за ред. М. Кучерепи. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 168 с.

Kęsik J. Zaufany komendanta: Biografia polityczna Jana Henryka Józewskiego 1892–1981. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995. 213 s.

Тема 13. Польща перед Другою світовою війною.

1. Пілсудчики без Пілсудського.
2. Посилення радикальних тенденцій у політичному житті держави.
3. Суперечки щодо методів управління у правлячому таборі.
4. Польська зовнішня політика.

Література

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 360 с.

Крамар. Ю. В. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне і релігійне життя. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. 404 с.

Nowak M. Narodowcy i Ukraińcy. Narodowa demokracja wobec mniejszości ukraińskiej w Polsce 1922–1939. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2007. 304 s.

Potocki R. Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930 – 1939. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2003. 440 s.

Wieczorkiewicz P. P. Historia Polityczna Polski 1935–1945. Warszawa: Książka i Wiedza, 2005. 566 s.

Тема 14. Польща в перші роки Другої світової війни (вересень 1939 – червень 1941 рр.)

1. Напад Німеччини й СРСР на Польщу. Воєнні дії 1939 р.
2. Німецький окупаційний режим. Винищення євреїв. Виникнення Руху Опору.
3. Політика більшовиків на теренах Західної України і Західної Білорусі.
4. Діяльність польського еміграційного уряду.

Література

Алексієвець Л. М. Новітня історія Польщі: Навч. посібник для вузів. Тернопіль: Астон, 2002. 320 с.

Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодні. Київ: Критика, 2004. 463 с.

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Снайдер Т. Криваві землі. Європі між Гітлером і Сталіним. Київ: Laurus, 2018. 492 с.

Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн: підручник. Київ: Генеза, 2005. 816 с. URL: <https://uahistory.co/book/newest-history-of-central-european-balkan-countries-of-xx-century/>

Moczulski L. Wojna polska. 1939. Warszawa: Bellona, 2009. 992 s.

Wieczorkiewicz P. P. Historia Polityczna Polski 1935–1945. Warszawa: Książka i Wiedza, 2005. 566 s.

Zawilski A. Bitwy polskiego września. Kraków: Znak, 2019. 896 s.

Тема 15. Польська підпільна держава в 1941–1944 рр.

1. Польське підпілля на окупованих землях.
2. Діяльність еміграційного уряду.
3. Польське питання у відносинах СРСР.

4. Боротьба за владу (січень – липень 1944 р.).

Література

Алексієвець Л. М. Новітня історія Польщі: Навч. посібник для вузів. Тернопіль: Астон, 2002. 320 с.

Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодні. Київ: Критика, 2004. 463 с.

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Ільющин І. І. Національно-визвольні прагнення українських та польських самостійницьких сил за часів Другої світової війни. *Український історичний журнал*. 2003. № 1. С. 82–96.

Поліщук П., Яровий В. Органи місцевого управління «Польської підпільної держави» за часів Другої світової війни. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Київ, 2007. Вип. 14. С. 432–449.

Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн: підручник. Київ: Генеза, 2005. 816 с. URL: <https://uahistory.co/book/newest-history-of-central-european-balkan-countries-of-xx-century/>

Wieczorkiewicz P. P. Historia Polityczna Polski 1935–1945. Warszawa: Książka i Wiedza, 2005. 566 s.

Тема 16. Польське питання на завершальному етапі Другої світової війни.

1. Варшавське повстання.
2. «Люблінська Польща».
3. Репресії НКВС щодо польського підпілля.
4. Польське питання на міжнародній арені.

Алексієвець Л. М. Новітня історія Польщі: Навч. посібник для вузів. Тернопіль: Астон, 2002. 320 с.

Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ: Критика, 2004. 463 с.

Дейвіс Н. Європа. Історія; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 1463 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Ільюшин І. І. Національно-визвольні прагнення українських та польських самостійницьких сил за часів Другої світової війни. *Український історичний журнал*. 2003. № 1. С. 82–96.

Мотика Г. Від роззброєння Армії Крайової на Люблінщині до операції «Захід»: винищення польського й українського підпілля підрозділами радянської 64-ї дивізії внутрішніх військ у 1944–1948 рр. *Український історичний журнал*. 2020. № 3. С. 54–65.

Поліщук П., Яровий В. Органи місцевого управління «Польської підпільної держави» за часів Другої світової війни. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Київ, 2007. Вип. 14. С. 432–449.

Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн: підручник. Київ: Генеза, 2005. 816 с. URL: <https://uahistory.co/book/newest-history-of-central-european-balkan-countries-of-xx-century/>

Wieczorkiewicz P. P. Historia Polityczna Polski 1935–1945. Warszawa: Książka i Wiedza, 2005. 566 s.

Тема 17. Польща в роки «народної демократії» (1945 – 1948 рр.)

1. Нова політична реальність. Збройне підпілля.
2. Референдум і вибори до Законодавчого сейму.
3. Загострення внутрішньополітичної ситуації. Операція «Вісла».

Утворення ПОРП.

4. Економічні проблеми.

Література

Джадт Т. Після війни. Історія Європи після 1945 року. Київ: наш формат. 2020. 928 с.

Епплбом Е. Залізна завіса: Приборкання Східної Європи 1944–1956; пер. з англ. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2017. 623 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Мотика Г. Від роззброєння Армії Крайової на Люблінщині до операції «Захід»: винищення польського й українського підпілля підрозділами радянської 64-ї дивізії внутрішніх військ у 1944–1948 рр. *Український історичний журнал*. 2020. № 3. С. 54–65.

Eisler J. Czterdzieści pięć lat, które wstrząsnęły Polską. Historia polityczna 1944 + 1989. Warszawa: Czerwone i Czarne, 2018. 456 s.

Тема 18. Польська Народна Республіка в період лібералізації (1956 – 1970 рр.)

1. Зміни в суспільно-державному житті після жовтня 1956 р.
2. Політика ПОРП. Група партизанів». «Лист 34-х».
3. Влада і Церква. Репресії проти опозиції.
4. Березневий протест 1968 р. Грудневі події 1970 р. та їх наслідки.

Література

Гнатюк О. Польсько-український діалог: часопис Kultura та його спадщина (До сторіччя Єжи Гедройця). Львів: Центр гуманітарних досліджень; Київ: Смолоскип, 2007. 64 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Осадчук Б. Єжи Гедройц – великий поляк, видавець, редактор, основоположник польсько-українського порозуміння. *Сучасність*. 2001. № 1. С. 125–133.

Dudek A., Zblewski Z. *Utopia nad Wisłą. Historia Peerelu*. Warszawa: PWN, 2008. 373 s.

Eisner J. *Marzec 1968. Geneza, przebieg, konsekwencje*. Warszawa: PWN, 1991. 477 s.

Eisner J. *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*. Warszawa: Belona, 2012. 235 s.

Тема 19. Польська Народна Республіка в 1971–1981 рр.

1. Соціально-економічний розвиток.
2. Виникнення організованої опозиції. Влада і опозиція. Влада і Церква.
3. Страйки влітку 1980 р. Поява «Солідарності» та її діяльність.
4. Запровадження воєнного стану. Уряд Войцеха Ярузельського.

Література

Зашкільняк Л., Крикун М. *Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Eisner J. *Co nam zostało z tamtych lat. Dziedzictwo PRL*. Warszawa: PWN, 2016. 464 s.

Eisler J. *Czterdzieści pięć lat, które wstrząsnęły Polską. Historia polityczna 1944 + 1989*. Warszawa, 2018.

Rolicki J. *Edward Gierek – przerwana dekada*. Warszawa: FAKT, 1990. 201 s.

Skórzyński J. *Siła bezsilnych. Historia Komitetu Obrony Robotników*. Warszawa: Swiat Książki, 2012. 592 s.

Skórzyński J. *Krótką historia Solidarności 1980–1989*. Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności, 2014. 192 s.

Тема 20. Польща в нових реаліях Європи і світу.

1. Вибори 1989 р. Уряд Тадеуша Мазовецького.

2. Зміни на політичній карті країни.
3. Політичний розвиток та трансформація економіки в 1991 - 2003 рр.
4. Вступ до Європейського Союзу. Польща на політичній карті світу на початку ХХІ ст.

Література

Алексієвець Л., Алексієвець М., Чорна Н. Польща: на шляху до НАТО та ЄС. Тернопіль: Вектор, 2012. 268 с.

Буглай Н. «Епоха Кваснеєвського» в зовнішній політиці Республіки Польща (1995–2005 рр.): монографія. Миколаїв : Іліон, 2017. 431 с.;

Кіш Є. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції : монографія. Ужгород: Ліра, 2008. 440 с.

Мелекєсцев К. І., Бут О. М. Україна та Республіка Польща: еволюція від білатеральних відносин до євроантлантичної інтеграції: монографія, Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 200 с.

Міхнік А. У пошуках свободи. Есеї про історію та політику; [пер. із польс.]. Київ: Дух і Літера, 2009. 554 с.

Dudek A. Historia polityczna Polski 1989–2015. Kraków: Znak, 2016. 720 s.

Graczyk R. Od uwikłania do autentyczności. Biografia polityczna Tadeusza Mazowieckiego. Poznań: Zysk i S-ka, 2015. 472 s.

Тематика семінарських занять, методичні рекомендації та рекомендована література до них (другий семестр)

Тема 1. Культура Речі Посполитої останньої третини ХVІІІ – початку ХІХ ст.

1. Діяльність Едукаційної комісії.
2. Історична наука. Товариство Друзів Наук у Варшаві.
3. Художня література. Періодичні видання.
4. Театр. Архітектура. Живопис.

Основні поняття: Просвітництво, класицизм, ампір.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Дзюба О. Едукаційна комісія. *Енциклопедія Історії України: в 5 томах*. Київ: Наукова думка, 2005. Т. 3. С. 15–16.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Карліна О. Тадеуш Чацький. *Історія України в особах: XIX століття*; Кол. авт.: В. С. Шандра (керівник), І. І. Глизь, О. М. Донік та ін. Київ: Україна, 2015. С. 61–72.

Ярмошик І. І. Історико-етнографічні дослідження Волині та слов'янщини Зоріана Доленги-Ходаковського (1784–1825). *Інтелігенція і влада*. 2010. Вип. 19. С. 232–242.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути розвиток культури Речі Посполитої останньої XVIII – початку XIX ст.

У першому питанні потрібно розкрити діяльність Едукаційної комісії (Комісії національної освіти). При цьому визначають матеріальну основу її функціонування, склад її членів, структуру освітніх закладів, контрольованих Комісією, характеризують шкільну програму навчання, підготовку

вчительських кадрів, зазначають, чого Комісії вдалося досягнути, а які плани залишились нереалізованими.

При вивченні розвитку історичної науки спочатку аналізують наукову спадщину Адама Нарушевича («Історія польського народу від початку християнства», «Теки Нарушевича»), висвітлюють історичні студії Тадеуша Чацького і Гуго Коллонтая, показують зародження етнографічних досліджень (творчість Адама Чарноцького, відомого під псевдонімом Зоріана Доленги-Ходаковського). Окремо треба зупинитися на виникненні й діяльності Товариства Друзів Наук і обов'язково згадати шеститомний «Словник польської мови» Самуеля Богуміла Лінде.

Виклад матеріалу про розвиток художньої літератури починають з творчості Ігнація Красіцького (вірші, поеми, прозаїчні твори) і Юліана Урсина Немцевича («Повернення посла», «Історичні співи»), а далі переходять до огляду поетичних творів Францішека Карпінського і Яна Павела Вороніча. Окремо треба згадати популярні твори початку ХІХ ст. Яна Потоцького «Рукопис, знайдений у Сарагосі» і Алоїзи Фелінського «Барбара Радзивіллувна». Завершити розгляд питання треба коротким оглядом тогочасних періодичних видань, які виходили у Варшаві.

Говорячи про розвиток театру, слід наголосити на створенні Національного театру, розказати про постановки Францішека Богомольця, Войцеха Богуславського («Позірне диво, або Краков'яки і гуралі»), а також про музичні твори Міхала Клеофаса Огінського. Розвиток архітектури і живопису можна розкрити, характеризуючи ансамбль будівель і парку Лазенки у Варшаві. Серед художників треба виокремити Марчелло Біччіаредлі, Яна Богуміла Плерша, Бернардо Белотто (Каналетто).

Тема 2. Листопадове повстання 1830 р.

1. Таємні організації у Королівстві Польському.
2. Початок повстання.
3. Російсько-польська війна.

4. Міжнародні аспекти повстання. Поразка повстання.

Основні поняття: детронізація, Велика еміграція, Готель Лямбер.

Література

Волкова О. Польський конспіративний рух першої чверті XIX століття в Правобережній Україні у працях російських істориків. *Сумська старовина*. 2014. № 43–44. С. 28–35.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Карліна О. Репресії щодо василіан на Волині після Листопадового повстання 1830 року та «стирання пам'яті» про них. *Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць*. Київ: П „НВЦ „Пріоритети”, 2013. Вип. 6. С. 69 – 76.

Карліна О. Конституційна проблема під час Листопадового повстання. *Польське національне повстання 1830–1831 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів: кол. монографія*; за ред. І. Кривошеї, Н. Моравця. Київ: КНТ, 2017. С. 197 – 206.

Карліна О., Хлібовська Г. Листопадове (польське) повстання 1830–1831 років в українській історіографії. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2021. Ч. 24. С. 151–158.

Конарівська Ю. Листопадове повстання 1830–1831 рр. на Правобережній Україні в історичній літературі XIX – початку XX ст. *Переяславський літопис*. 2017. Вип. 11. С. 66–72.

Польське національне повстання 1830–1831 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів. кол. монографія; за ред. І. Кривошеї, Н. Моравця. Київ: КНТ, 2017. 264 с

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути передумови, причини, хід і наслідки Листопадового повстання 1830 р.

У першому питанні розглядають виникнення таємних організацій польської студентської молоді, які ставили своєю метою відновлення незалежності Польської держави в кордонах 1772 р. Ідеться про Товариство Філоматів у Віленському університеті, перетворене в 1822 р. у Патріотичний союз (серед активних учасників були Адам Міцкевич, Томаш Зан), і про Союз вільних поляків у Варшавському університеті. У другій частині питання треба проаналізувати діяльність таємних організацій, утворених офіцерами польської армії, насамперед Патріотичного товариства, показати роль у них Валеріана Лукасінського і Северина Кжижановського.

Виклад матеріалу другого питання слід почати з огляду подій кінця листопада – початку грудня 1830 р. (заворушення у Варшаві, створення Патріотичного клубу, Тимчасового уряду, проголошення Юзефом Хлопіцьким себе диктатором). Звернути увагу на те, що сейм визначив національний характер повстання. Далі треба показати, як ініціатива продовження боротьби перейшла до радикальних кіл повсталих, наголосити на ухваленні сеймом 25 січня 1831 р. Акту детронізації Миколи I як польського короля, після чого стало можливим формування Національного уряду.

У наступному питанні вказують на основні битви, які відбулися між польською і російською армією, та визначають їх наслідки, не забуваючи перед цим згадати про співвідношення сил. Виділяють битви під Гроховом біля Варшави 25 лютого 1831 р. і під Остроленкою 26 травня 1831 р., а також бої на передмісті Варшави – Волі – на початку вересня 1831 р. Показують поширення повстання на Литву, де легендарну славу здобула Емілія Платер, на українські землі (рейд генерала Юзефа Дверницького, партизанський загін Кароля

Ружицького). Докладно з'ясовують причини поразки повстання та його вплив на формування самосвідомості польської нації.

У четвертому питанні треба розглянути формування Великої еміграції та її політичну діяльність як один із наслідків повстання. Спочатку треба згадати про Польський національний комітет на чолі з Йоахимом Лелевелем, і Польське демократичне товариство, а далі проаналізувати програми польських емігрантів трьох політичних течій: консервативна течія, об'єднана навколо князя Адама Чарторийського, відома як Готель Лямбер; демократична течія, радикальна течія.

Тема 3. Польська духовна і матеріальна культура доби романтизму.

1. Література. Так звана українська школа в польській літературі.
2. Історична наука. Видання історичних джерел. Бібліотеки і музеї.
3. Архітектура і образотворче мистецтво.
4. Музика і театр.

Основні поняття: романтизм, класицизм, неоготика.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Адам Міцкевич і Україна: зб. наук. Праць; відп. ред. Р. Радишевський. Київ: Бібліотека українця, 1999. 346 с.

Баженова С. Е. Юліуш Словацький і Україна. Кам'янець-Подільський: [б в.], 2004. 104 с.

Баженова С. Е. Від романтизму до реалізму: «Українська школа» в польській літературі 20 – 90-х років ХІХ ст.: етапи діяльності, історія України в творчості її представників. Кам'янець-Подільський: Сисин О. В., 2009. 400 с .

Баженова С. Е. На шляху реалізму: Історія України у творчості представників «української школи» в польській літературі 40–90-х років ХІХ століття. Кам'янець-Подільський: К-ПДУ, 2006. 260 с.

Баженова С. Е. Ю. І. Крашевський і Україна : монографія. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ ім. Івана Огієнка, 2012. 156 с .

Варшава. Музей Фридерика Шопена. <http://chopin.museum/pl>

Гошко Г., Кріль М. Національний інститут імені Оссолінських у Львові: передумови заснування. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2012–2013. Вип. 13–14. С. 131–140

Грабович Г. Грані міфічного: Образ України в польському й українському романтизмі. *Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка*. Київ, 1997. С. 170–195.

Міцкевич А. Вибране; перекл. з пол.; упорядкування текстів, підготовка навч.-метод. матеріалів О. Астаф'єва. Київ : Школа, 2005. 462 с.

Нахлік Є. К. Творчість Юліуша Словацького й Україна. Проблеми українсько-польської літературної компаративістики. Львів: [б. в.], 2010. 288 с.

Радишевський Р. «Українська школа» в польському романтизмі: феномен пограниччя: монографія. Київ: Талком, 2018. 704 с. :

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: ознайомитися з польською духовною і матеріальною культурою доби романтизму та розкрити внесок діячів культури у формування і поширення національної свідомості серед поляків.

Вивчення матеріалу семінарського заняття треба почати з визначення поняття «романтизм», часових меж польського романтизму і його особливих рис. У розгляді художньої літератури зосереджуються на творчості найвидатніших поетів доби романтизму – Адама Міцкевича (твори: «Конрад Валленрод», «Дзяди», «Пан Тадеуш», «Книга польського народу і польського паломництва»), Юліуша Словацького («Кордіан», «Баллядина», «Беньовський»), Зигмунта Красінського («Небожественна комедія», «Псалми майбутнього»). Також виділяють твори представників так званої української школи в польській літературі: Антонія Мальчевського (поема «Марія»), Юзефа Богдана Залеського («Дума Мазепи», «Золота дума», «Дух степу»), Северина

Гощинського («Канівський замок»). Треба згадати і творчість Юзефа Ігнація Крашевського, автора багатьох історичних повістей.

У другому питанні увагу приділяють історичним працям Йоахима Лелевеля (20-томна «Польща, її діяння і справи»), Єнджея Морачевського (9-томна «Історія Речі Посполитої»), Кароля Шайнохи («Болеслав Хоробрий», «Ядвіга і Ягайло»); не забувають і про видання найдавніших польських джерел у багатотомній сесії «Monumenta Poloniae Historica». Теж вказують на появу численних часописів, які були трибуною для інтелектуальної еліти, на виникнення наукових товариств, на відкриття бібліотек і музеїв.

Розвиток архітектури можна розглянути на прикладі будівель Варшави першої половини XIX ст.: Великого театру. Палацу Сташїца, палацу намісника та інших (архітектори Антоніо Корацци, Крістіан Пйотр Айнер, Якуб Кубіцький). У живописі виділяють портретні роботи Антонія Бродовського, Войцеха Статтлера, полотна на історичну тематику Александра Орловського, Пйотра Міхаловського.

Розглядаючи розвиток музичного мистецтва, треба згадати про постановки Великого театру (опери «Ядвіга», «Краків'яни і горці» Кароля Курпінського), про діяльність Головної музичної школи у Варшаві на чолі з Юзефом Ельснером, але більше уваги присвятити музичній творчості Фридерика Шопена, яка мала величезне значення для поляків і світової культури, та Станіслава Монюшка, фундатора національної опери. Можна також зауважити, що, крім Варшави, польські театри також працювали у Кракові, Вільні, Познані, Львові.

Тема 4. Січневе повстання 1863 р.

1. Підготовка повстання. «Білі» та «червоні».
2. Хід повстання: а) діяльність Тимчасового Національного Уряду (Національного уряду); б) розгортання партизанського руху; в) діяльність диктатора – генерала Ромуальда Траугутта; г) польський повстанський рух у Литві, Білорусі та Україні

3. Поразка повстання. Історичне значення Січневого повстання.

Основні поняття: «білі», «червоні», «органічна праця».

Література

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Земський Ю. Українсько-польське непорозуміння в ході повстання 1863 року. URL: <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Local/Zaslav/Miscellanea/Rebellion1863.html>

Земський Ю. С., Дячок В. В. Наративні джерела щодо дипломатичної гри європейських країн навколо подій Польського повстання 1863 року. *Універсум історії та археології*. 2019. Т. 2 (26). С. 175–183.

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до початку XX ст.). Курс лекцій; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. URL: <https://studfile.net/preview/7082678/>

Історія Центрально-Східної Європи: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів; за ред. Л. Зашкільняка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 660 с.

Польське національне повстання 1863–1864 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів: кол. монографія; за ред. І. Кривошеї, Н. Моравця. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 184 с.

Усенко П. Г. Життєвий подвиг Зигмунда Сераковського (150-річчя повстання 1863 р.). *Український історичний журнал*. 2013. № 5. С. 100 – 116.

Шандра В. С., Соціальні та політичні наслідки для України польського Січневого повстання 1863 р. *Український історичний журнал*. 2014. № 1. С. 106–119.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути підготовку, хід і наслідки Січневого повстання 1863 р.

У першому питанні спочатку слід дати загальну характеристику суспільно-політичній обстановці, яка складалася в Королівстві Польському та у Російській імперії загалом після поразки Росії у Кримській (Східній) війні. Далі розказати про проведення патріотичних маніфестацій у Варшаві, спроби ліберальних сил Королівства Польського досягнути політичного компромісу з імперським урядом. Треба наголосити на консолідації, з одного боку, радикальних кіл («червоних») і створення Центрального національного комітету (Аполлон Коженювський, Ярослав Домбровський), який зайнявся підготовкою повстання, а з другого, ліберального табору («білих») і формування Дирекції (князь Владислав Чарторийський). На завершення розгляду питання визначають, якою мала бути майбутня Польща у планах організаторів повстання.

Відповідно до плану розглядають хід постановня. Насамперед аналізують документи Тимчасового національного уряду (з травня – Національного уряду), розказують про розбудову підпільних органів влади, наголошують, що російській кадровій армії протистояли партизанські загони повстанців; зауважують на поширенні партизанського руху в Литві, Білорусі та Україні. Важливо розкрити роль генерала Ромуальда Траугутта у консолідації збройних сил і в продовженні повстання восени 1863 р. і навесні 1864 р. Також вказують на різні погляди «білих» і «червоних» на вирішення селянського питання. У цьому зв'язку важливо викласти основні положення земельної реформи в Королівстві Польському, проведеної імперським урядом навесні 1864 р.

Говорячи про причини поразки, треба зауважувати не тільки відсутність єдності серед польських патріотичних сил щодо вирішення нагальних соціальних питань і майбутнього Польщі, але й ставлення до повстання Австрії та Пруссії і позицію Франції та Англії. Також необхідно пояснити, як повстання вплинуло на розширення соціальної бази національного руху.

Тема 5. Освіта, наука і література останньої третини ХІХ – початку ХХ ст.

1. Середня і вища освіта.
2. Історична наука. Етнографія. Мовознавство і літературознавство.
3. Природничі і точні науки.
4. Література.

Основні поняття: позитивізм, реалізм, Молода Польща, неоромантизм.

Література

Абрамович С., Кеба О., Стахнюк Н. Історія польської літератури. Цикл лекцій. Київ: видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 620 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Лісевич І. Т. Духовно спрагли (духовне життя польської національної меншини на Наддніпрянській Україні в 1864–1917 рр.). Київ: Ін-т історії України, 1997. 240 с .

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути розвиток освіти, науки і літератури на першому етапі розгортання модернізаційних процесів.

Вивчення теми починається з аналізу стану початкової, середньої і вищої освіти на польських землях, які входили до складу трьох імперій: Російської, Німецької та Австро-Угорської. Треба визначити, в якій із них поляки мали ширший доступ до освіти і де вони могли здобути її рідною мовою.

Із наукових дисциплін показують, яких успіхів було досягнуто в історіографії (наукові школи у Кракові і Львові, роботи Юзефа Шуйського, Тадеуша Корзона, Шимона Аскеназі), мовознавстві (роботи Яна Бодуена де Куртене, Александра Брюкнера), етнографії (роботи Оскара Кольберга), фізики (Нобелівські нагороди 1903 і 1908 рр. Марії Склодовсько-Кюрі разом з чоловіком П'єром Кюрі).

Розглядаючи художню літературу, зосереджуються на творчості Генрика Сенкевича (трилогія: «Вогнем і мечем», «Потоп», «Пан Володійовський»; «Хрестоносці», Нобелівська премія 1905 р. за «Quo vadis»), Елізи Ожежко («Над Німаном»). Болеслава Пруса («Лялька», «Емансипатки»). Габріелі Запольської («Мораль пані Дульської»). Владислава Реймонта («Земля обітована», Нобелівська премія 1924 р. за «Селяни»).

Тема 6. Духовна і матеріальна культура останньої третини XIX – початку XX ст.

1. Живопис. Скульптура.
 2. Музика і театр. Кінематограф.
 3. Зміни в побуті. Жіночий і чоловічий одяг. Форми відпочинку і розваг.
- Основні поняття:* реалізм, імпресіонізм.

Література

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Ковалевська О. Козацтво в живописі Яна Матейка. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/kozatstvo-v-zhyvopysi-yana-mateika>

«Козацька» тематика в польському жанрово-історичному живописі XIX – початку XX ст. URL: <https://uahistory.co/article/193.html>

Свйонтек А. Мистецтво на службі народу: роль малярства у формуванні уявлень поляків про руські землі в період поділів. *Історичні та культурологічні студії*. 2015. Вип. 6–7. С. 62–80.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути розвиток польської духовної і матеріальної культури на першому етапі розгортання модернізаційних процесів.

Розвиток живопису розкривають на підставі творів Яна Матейка, майстра портрету і картин на історичну тематику, а також батька і сина Юліуша та

Войцеха Коссаків, Артура Гроттгера, братів Максиміліана і Александра Геримських, які теж віддавали перевагу історичному малярству.

Коротко характеризують музичне і театральне мистецтво, згадуючи видатних виконавців музичних творів і музикантів Генрика Венявського, Ігнація Падаревського, Кароля Шимановського та акторів/акторок Яна Круліковського, Гелену Моджевську. Треба також зауважити появу і поширення кінематографу.

У четвертому питанні підкреслюють зміни, які сталися в повсякденному житті поляків у зазначений період. Наголошують на поліпшенні санітарно-гігієнічних умов побуту, насамперед у містах (водогони, брукування вулиць, поява трамваїв, нові способи освітлення), на розвитку шляхів сполучення (залізниці, шосейні дороги) і комунікації (телеграф, телефон), на появі нових форм відпочинку (туристичний і спортивний рух). Важливо також прослідкувати зміни в жіночому і чоловічому одязі. Однак не слід забуваючи про збереження станових відмінностей у способі життя поляків.

Тема 7. Становище поляків в Росії, Німеччині та імперії Габсбургів на початку ХХ ст.

1. Поляки в роки революційної кризи в Росії (1904–1907 рр.).
2. Польське суспільство в Німеччині.
3. Поляки в імперії Габсбургів.

Література

Белая Е. Пангерманский союз и польский вопрос в 1891–1907 годах (к постановке проблемы). *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: зб. наук. праць*. 2010. Вип. 13. С. 42–49.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Коженювський М. За Золотими ворітьми. Суспільно-культурна діяльність поляків у Києві в 1905–1920 роках. Київ : Дух і Літера, 2015. 664 с.

Курилишин К. Галичина 1905–1907 років – очима «Діла».

URL: <https://zbruc.eu/node/88599>

Лехнюк Р. Хто такі станьчики, або Підйом і занепад краківського консерватизму у монархії Габсбургів. URL: <https://tyzhden.ua/khto-taki-stanchyky-abo-pidjom-i-zanepad-krakivskoho-konservatyzmu-u-monarkhii-habsburgiv/>

Лісевич І. Т. Духовно спрагли (духовне життя польської національної меншини на Наддніпрянській Україні в 1864–1917 рр.). Київ: Ін-т історії України, 1997. 240 с .

Монолатій І. Етнополітична ситуація в дуалістичній імперії: регіональний аспект. *Політичний менеджмент*. 2009. № 1. С. 152–161.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розкрити соціально-економічне й політичне становище поляків на землях, які перебували у складі трьох імперій на початку ХХ ст.

У першому питанні йдеться про перебіг революційних подій 1904–1907 рр. у Королівстві Польському. Насамперед треба згадати про суспільно-політичну кризу, яку переживала вся Російська імперія 1904 р., та реакцію на неї польських політичних сил: консерваторів (лоялістів), ендеків, соціалістів (створення Бойової організації ППС). Далі переходять до висвітлення подій 1905 р.: страйки, вимоги робітників, селян, студентської молоді; ставлення до революційних подій різних партій (ЛН, ППС, СДКПіЛ) та визначення ними форм боротьби. Виділяють участь переважно ендеків у роботі першої, другої і третьої Державних дум. На завершення слід вказати на політичні здобутки революційних подій та зміни в політичному та економічному житті Королівства Польського.

У ході висвітлення другого питання характеризують антипольський курс, якого дотримувалася німецька влада на західних польських землях. Йдеться про діяльність Гакати, схвалення надзвичайних законів проти поляків,

обмеження в освіті. Разом з тим треба показати, як поляки протистояли офіційній політиці на Познанщині, Верхній Сілезії, Помор'ї.

Розкриття третього питання треба почати з характеристики господарських проблем Галичини: селянське малоземелля, розвиток кооперативного руху, слаборозвинута промисловість, поліпшення шляхів сполучення. Потім переходять до аналізу правління польських консерваторів у Галичині та політичної ситуації в краї. Також звертають увагу на загострення польсько-українських суперечностей у Галичині внаслідок активізації українських політичних партій та загалом українського руху.

Тема 8. Польська держава в 1921–1926 рр.

1. Національне питання.
2. Урядова і президентська кризи 1922 р. Погіршення соціально-економічного становища у 1923 р.
3. Уряд Владислава Грабського.
4. Державний переворот Юзефа Пілсудського.

Література

Алексієвець Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926. Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. 448 с.

Алексієвець Л. М. Польща: шляхом відродження державної незалежності. 1918–1939. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 272 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Комар В. Л. Концепція прометеїзму в Політиці Польщі (1921–1939). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 360 с.

Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. Київ: ІПіЕНД, 2008. 544 с.

Лисенко В. Між двох світів: єврейське питання в національній політиці Другої Речі Посполитої. *Критика*. 2019. URL:

<https://krytyka.com/ua/articles/mizh-dvokh-svitiv-ievreyske-pytannya-v-natsionalniy-politytsi-druhoyi-rechipoopolytoy>

Руда О. Правове становище населення Другої Речі Посполитої. *Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. Львів, 2015. Вип. 8. С. 125–139.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: проаналізувати соціально-економічний і політичний розвиток відродженої Польської держави в перший період її існування.

У першому питанні треба зупинитись на національній проблемі – одній із найскладніших у всій історії міжвоєнної Польщі. Для цього визначають національний склад населення країни, його географічне розселення та місце в господарській житті країни.

У другому питанні має йтися про вибори до Національних зборів (сейму і сенату), їх результати та вибори президенти. Треба з'ясувати, чому обрання президентом Г. Нарутовича спричинили політичну кризу. Потім розкривають економічне становище та політичну ситуацію в державі: гіперінфляція, робітничі страйки, діяльність уряду В. Сікорського, намагання ендеків посилити свої позиції, діяльність уряду В. Вітоса.

Наступне питання присвячене аналізу заходів, направлених на поліпшення соціально-економічної ситуації, до яких вдався уряд В. Грабського, а також треба показати, яким чином верховна влада намагалася зупинити радикальний рух, насамперед комуністичний і націоналістичний. Поза увагою не повинні залишитися зовнішньополітичні відносини, головним чином, з Німеччиною.

В останньому питанні розглядають підготовку пілсудчиків до захоплення влади (роль генерала Л. Желіговського, Стрілецького союзу), вказують на посилення страйкового руху робітників навесні 1926 р. Далі переходять до розповіді про самий державний переворот у травні 1926 р. і визначають

причини того, чому пілсудчикам вдалося здійснити переворот, не спровокувавши при цьому громадянської війни.

Тема 9. Модернізація польського суспільства у міжвоєнний період.

1. Зміни у соціальній структурі.
2. Національні меншини.
3. Освіта. Наука.
4. Нові засоби комунікації. Зміни в повсякденному житті.

Література

Алексієвець Л. М. Польща: шляхом відродження державної незалежності. 1918–1939. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 272 с.

Зашкільняк Л. Українська історіографія у міжвоєнній Польщі: організаційні та методологічні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія: Історія*. 2014. Випуск. 50. С. 55–72.

Кувалдін С. Польща 1930-х років у фільмі «Ва-банк». URL: <https://novapolshcha.pl/article/polsha-1930-kh-rokiv-u-filmi-va-bank/>

Лагерська А. Джентльмени та спокусниці. Мода в міжвоєнній Польщі. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/dzhentlmeny-ta-spokusnytsi-moda-v-mizhvoyennii-polshchi>

Портонов А. В. Наука у вигнанні: Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919–1939). Харків: ХІФТ, 2008. 256 с.

Stępień S. Kształtowanie się warstwy inteligenckiej w warunkach braku własnego państwa: Ukraińska inteligencja w Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939. *Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych*. Warszawa, 2006. T. LXVI. S. 111–135.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: прослідкувати зміни, які сталися в польському суспільстві в міжвоєнний період.

Насамперед треба показати модернізацію соціальної структури населення: сільське населення (селяни і несеяни), міське населення

(робітники, ремісники, люди розумової праці і творчості). Найбільше уваги приділяють становищу селян як найчисельнішої верстви населення міжвоєнної Польщі. Окремо виділяють земельну й родову аристократію; також згадують про бідну шляхту. Аналізуючи склад міщанства, вказують на його різку диференціацію за національною ознакою. Звертають увагу зростання чисельності і впливу інтелігенції як нової соціальної групи.

Друге питання присвячене розгляду становище національних меншин: українців, білорусів, німців та євреїв. Треба висвітлити соціальний склад та місце в економічному житті кожної з них, державну політику щодо національних меншин і програмні засади політичних партій щодо них.

На початку розкриття третього питання необхідно дати загальну оцінку стану писемності населення держави, а далі розповісти про розвиток початкового шкільництва, вирішення проблеми підготовки вчителів, утримання національних шкіл. Потім треба перейти до характеристики середньої школи (гімназії та ліцеї), яка мала загалом елітарний рівень. Говорячи про вищу школу, варто наголосити про збільшення кількості університетів, появі приватних вищих навчальних закладів. Розвиток науки висвітлюють за такими напрямками: математика, фізика, філософія та історіографія.

В останньому питанні йдеться про такі засоби комунікації як періодичні видання (літературні журнали, газети політичних партій і громадських організацій), бібліотеки і читальні, радіо. Зміни у повсякденному житті прослідковують на прикладі будівництва помешкань нового типу та їх облаштування, розвитку міської інфраструктури (водогін, каналізація, вуличне освітлення) і міської комунікації (автобусне сполучення, трамваї), нових форм відпочинку, а також одягу і харчування.

Тема 10. Духовна культура міжвоєнної Польщі.

1. Художня література.
2. Живопис. Скульптура і архітектура.
3. Театр. Кінематограф.

Література

Антологія наукових матеріалів трьох міжнародних фестивалів Бруно Шульца в Дрогобичі; за редакцією В. Меньок. Дрогобич, 2008.

Ведіна В. Стефан Жеромський. *Жеромський С. Бездомні*; пер. з польс. Київ: Держвидав художньої літ-ри, 1954. С. 3–18.

URL: [https://chtyvo.org.ua > authors > Bezdomn](https://chtyvo.org.ua/authors/Bezdomn)

Гершевська Б. З історії культури кіно у Львові 1918 – 1939 pp.; пер. з польс. Львів, 2004. 100 с. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/gierszewska/kino-u-lwowi.htm>

Гомбрович В. Щоденник. У 3-х тт. Т.1. 1953-1956 Київ: Основи, 1999. 413 с.

Думанський В. Некоронована зірка європейського міжвоєнного кіно. URL: <https://zn.ua/ukr/HISTORY/nekoronovana-zirka-yevropeyskogo-mizhvoyennogo-kino-263565.html>

Ковальчик Я. Р. Польські літературні групи міжвоєнного двадцятиліття. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/polski-literaturni-hrupy-mizhvoyennoho-dvadtsiatylittia>

Модерністки. Антологія польської жіночої прози міжвоєнного періоду. Львів: Вид-во Старого Лева, 2018. 536 с.

Стефан Жеромський. URL: <https://culture.pl/ru/artist/stefan-zheromskiy>

Фіцовський Є. Регіони великої ересі та околиці. Бруно Шульц і його міфологія; пер. з польс. А. Павлишина. Київ, 2010. 544 с.

Циховська Е. Творчість Леопольда Стаффа як простір інтертексту. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2011. 345 с

Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання; переклад з польської. Київ, 2012.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: розглянути розвиток польської культури у 1920-х – 1930-х роках.

Вивчення теми починають з огляду художньої літератури, яка в міжвоєнний період зазнала значних змін. Треба виділити два періоди в її

розвитку, визначити їх особливості і дати загальну характеристику творчості поетів і письменників, які групувалися навколо часописів «Скамандер» і «Авангард». Виокремлюють твори деяких письменників, які викликали найбільший резонанс: «Провесінь» Стефана Жеромського, «Дні і ночі» Марії Домбровської, «Цинамонові крамниці і «Санаторій під Клепсидрою» Бруно Шульца, «Фердидука» Вітольда Гомбровича, «Прощання з осінню» і «Ненаситність» Станіслава Ігнація Віткевича (Віткація).

У другому питанні слід підготувати загальний огляд розвитку живопису за основними напрямками: авангардний живопис (формісти, колористи), реалістичний живопис. Серед художників слід згадати Збігнева і Анджея Пронашко, Тітуса Чижевського, Зигмунта Валішевського, Тадеуша Маковського, Тадеуша Прушковського. Розвиток архітектури, в якій панував стиль конструктивізму, можна показати на прикладі урядових будівель у Варшаві, а скульптури – на прикладі пам'ятників діячам польського національного руху і культури.

Треба наголосити на бурхливому розвитку театрального мистецтва, насамперед драматичного; розказати про театр «Редут», заснованого Юліушем Остервою, про значення творчості театральних режисерів Арнольда Шифмана, Леона Шіллера і Александра Зельверовича (ідеї «політичного театру», «монументального театру»). Слід згадати про театри у великих містах, про аматорські театральні колективи. Не менш важливо наголосити на розвитку кінематографу (кіностудія «Сфінкс», творче об'єднання «Старт»),

Тема 11. Тоталітарний режим у Польщі (1949–1956 рр.).

1. Розгортання репресій.
2. «Перевиховання поляків». Влада і Церква.
3. Конституція 1952 р. Соціально-економічні зміни.
4. Суспільна криза 1954–1956 рр. Познанські події. Повернення до влади Владислава Гомулки.

Література

Джадт Т. Після війни. Історія Європи після 1945 року. Київ: Наш формат, 2020. 928 с.

Епплбом Е. Залізна завіса. Приборкання Східної Європи 1944–1956. Київ: Дух і Літера, 2017. 616 с.

Куртуа С., Верт Н., Панне Ж.-Л. та ін. Чорна книга комунізму: Злочини, терор і репресії; пер. з фр. Львів: Афіша, 2008. 712 с.

Мельник І. Жовтень 1956-го – попередження для «комуни». URL: <https://zbruc.eu/node/57669>

Постоловський Р. М., Пугач Є. П., Страшнюк С. Ю. Встановлення тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1944–1953 рр.): хрестоматія для студентів іст. ф-тів вузів України. Харків: Бізнес Інформ, 2000. 470 с.

Філонова С. Примас Тисячоліття Стефан Вишинський. URL: <https://novapolshcha.pl/article/primas-tisyacholittya-stefan-vishinskii/>

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: проаналізувати функціонування тоталітарного режиму в Польщі в 1949–1956 рр.

У першому питанні висвітлюють розгортання репресій комуністичної влади проти керівників післявоєнного підпілля, воїнів колишньої АК, членів опозиційних партій і всіх тих, хто стояв на позиціях антикомунізму і антирадянщини. Наголошують, що весь репресивний апарат перебував під контролем радянських генералів і офіцерів. Далі треба показати провідну роль Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРП) в організації ідеологічних кампаній, загалом у системі управління, виділивши при цьому контроль за гуманітарними і соціальними науками з метою «формування нової людини». Значну увагу необхідно приділити діям служби безпеки щодо Церкви з метою заставити священників та єпископів підтримувати державну владу, насамперед йдеться про ув'язнення духовних осіб, в тому числі примаса кардинала Стефана Вишинського..

У ході аналізу конституції 1952 р., яка узаконила побудову тоталітарної держави, виділяють повноваження сейму, державної ради та уряду. Слід відмітити, що хоча в конституції не йшлося про керівну роль ПОРП, але вона залишалася основним чинником влади в країні. Розкриваючи будівництво «основ соціалізму», вказують на зміни у структурі економіки (наголос на важку промисловість, відсутність інвестицій у легку промисловість, прискорена колективізація), наслідком чого стало погіршення матеріального становища і рівня життя населення.

У наступному питанні спочатку висвітлюють події, які привели до завершення доби сталінізму. Йдеться про послаблення тоталітарного режиму в СРСР, яке одним із своїх наслідків мало внесення коректив у політику ПОРП і методи роботи служби безпеки в Польщі, а також відобразилось у поступовій зміні настроїв у польському суспільстві. Разом з тим необхідно наголосити на незадовільному стані економіки. Говорячи про суспільну кризу 1956 р., вказують, що поштовхом до неї стала боротьба за посаду першого секретаря ПОРП між двома групами в керівництві ПОРП, які дещо по-різному бачили майбутнє держави в межах комуністичної системи. Докладніше варто зупинитись на подіях у Познані червня 1956 р., підкресливши, що протестанти вимагали «хліба і свободи». На завершення треба висвітлити події, які повернули Владислава Гомулку на політичний олімп.

Тема 12. Занепад комуністичного режиму в Польщі (1982–1989 рр.).

1. Розгортання репресій. Реакція суспільства. Підпільна «Солідарність».
2. Економічна стагнація. Поступова лібералізація режиму.
3. Діалог влади і опозиції: засідання Круглого столу.

Література

Алексієвець Л. М. Новітня історія Польщі: Навч. посібник для вузів. Тернопіль: Астон, 2002. 320 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Центр історичної полоністики. 2002. 752 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009626>

Куронь Я. Поляки та українці: важкий діалог. Київ: Дух і Літера. 2012. 264 с.

Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн: підручник. Київ: Генеза, 2005. 816 с. URL: <https://uahistory.co/book/newest-history-of-central-european-balkan-countries-of-xx-century/>

Eisner J. Co nam zostało z tamtych lat. Dziedzictwo PRL. Warszawa: PWN, 2016. 464 s.

Eisler J. Czterdzieści pięć lat, które wstrząsnęły Polską. Historia polityczna 1944 + 1989. Warszawa, 2018.

Kuroń J., Żakowski J. PRL dla początkujących. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 2006. 306 s.

Skórzyński J. Siła bezsilnych. Historia Komitetu Obrony Robotników. Warszawa: Świat Książki, 2012. 592 s.

Skórzyński J. Krótka historia Solidarności 1980–1989. Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności, 2014. 192 s.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: проаналізувати процес занепаду комуністичного режиму в Польщі у 1980-х роках.

У першому питанні йдеться про форми опору суспільства введенню воєнного стану (страйки, розповсюдження листівок, маніфестації, антиурядові написи на стінах будинків, друк підпільної преси і книжок) та заходи влади для попередження масових акцій (масові арешти, побиття маніфестантів, перевірка працівників на лояльність, звільнення з роботи, контроль за поштовим і телефонним зв'язком). Важливо показати відбудову структур «Солідарності» у підпіллі та використання нею таких пасивних форм боротьби з режимом, як створення комітетів соціальної допомоги, поширення правдивої інформації.

створення «паралельних» суспільних структур, що мали протистояти державному апарату.

У другому питанні, щоб показати лібералізацію комуністичного режиму, треба розкрити такі питання: обставини відміни воєнного стану, криза в ПОРП, яка проявлялася у відтоці членів з партії та ідеологічній диференціації в її рядах; створення нових професійних спілок, зміни в настроях суспільства, зростання популярності та ролі Католицької церкви, економічна криза, спроби проведення господарської реформи.

Розгляд третього питання варто почати з висвітлення внутрішньополітичної обстановки, що склалася на початок осені 1988 р.: утворення уряду на чолі з Мечиславом Феліксом Раковським, започаткування ринкових реформ, зростання популярності Леха Валенси. Потрібно прослідкувати, як визрівала ідея проведення переговорів між урядом і опозицією в межах «Круглого столу», як були організовані самі переговори, а далі проаналізувати ухвалені документи: Позиція в справі політичних реформ, Позиція в справі соціальної та економічної політики і системних реформ, Позиція в справі профспілкового плюралізму.

Тема 13–14. Польська культура в умовах комуністичного режиму (1949 – 1989 рр.).

1. «Революційний наступ» на культуру.
2. Феномен «масової культури». Засоби масової інформації.
3. Художня література. Театр.
4. Кінематограф. Музика.

Література

Дзвони зимою: Антологія польської поезії; пер., передм. та довід. про авт. Д. Павличка. Київ: Основи, 2000. 470 с.

Знакові обличчя польського кінематографа: Кшиштоф Кесльовський.
URL: <https://culture.pl/ua/artist/krzysztof-kieslowski>

Сенькова В. Десять найкращих польських фільмів XXI століття. URL: <https://novapolshcha.pl/article/desyat-naikrashikh-polskikh-filmiv-khkhi-stolittya/>

Сариуш-Вольська М. Трансформація національної пам'яті у польському кіно. *Наукові записки УКУ. 2016. Ч. 6. Журналістика. Медіакомунікації. Вип. 1.* С. 112–118.

Стацишин Б. Місіонери втомилися – популярне польське кіно 1980-х. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/misionery-vtomylysia-popularne-polske-kino-1980-kh>

Шимборська В. Вибрані твори; переклад із польс. Львів: Літопис, 2001. 224 с.

Mędrzecki W., Rudnicki S., Żarnowski J. Społeczeństwo polskie w XX wieku. Warszawa: Instytut Historii PAN, 2003. 263 s.

Методичні рекомендації

Мета семінарського заняття: прослідкувати розвиток польської культури в умовах комуністичного режиму.

Спочатку з'ясовують, що в розумінні комуністів означало здійснити «культурну революцію» і які завдання треба було виконати, щоб створити «соціалістичну культуру». Далі показують, якими способами було взято під політичний контроль освіту і науку, пояснюють, чому саме гуманітарні науки, художня творчість і мистецтво підлягали жорсткому нагляду з боку держави на початку 1950-х років.

Розповідаючи про феномен «масової культури», вказують на механізми її формування (книговидання масовими тиражами, популярні часописи, розвиток освіти, в тому числі вищої, популярна музика), але основну увагу звертають на роль засобів масової інформації у політичній системі, особливо телебачення.

Огляд художньої літератури починають з констатації того, що методу «соціалістичного реалізму» польські письменники і поети недовго дотримувались. З першим повоєнних творів звертають увагу на чотиритомник «Між війнами» Казімежа Брандиса, «Прощання з Марією» і «Камінний світ» Тадеуша Боровського, «Попіл і діамант» Єжи Анджеєвського. Серед польських поетів, чия творчість припала на комуністичні часи, виділяють поетичний

доробок Віслави Шимборської, Збігнева Гербарта. Треба також згадати драматичні твори Славоміра Мрожека, наукову фантастику Станіслава Лема.

Світове визнання здобули польські письменники, які працювали в еміграції. До них насамперед зараховують Вітольда Гомбровича (третомник «Щоденники») і Чеслава Мілоша (Нобелівська премія 1980 р. в галузі літератури).

У 1960-х – 1970-х роках активно розвивався театр (режисери Адам Ганушкевич. Єжи Гротовський, Кшиштоф Кесьльовський; актори Густав Голумбек, Збігнев Цибульський, Даніель Ольбрихський).

У світовій культурі виділяють польську школу в кінематографії. У 1960-х – 1980-х роках її творцями називають таких режисерів: Анджей Вайда, Єжи Гофман, Роман Полянський. Кшиштоф Зануссі, Єжи Пассендорфер.

Висвітлюючи розвиток музики, треба вказати на її напрями: класична (музичні твори Кшиштофа Пендерецького, міжнародні конкурси ім. Ф. Шопена у Варшаві, ім. Г. Венявського в Познані), естрадна (виконавці Войцех Млинарський, Анна Герман, Чеслав Неман; поп-групи, фестивалі естрадної пісні в Ополі і Сопоті), народна (ансамблі «Мазовше», Шльонск»).

Завдання для самостійного виконання (другий семестр)

№ з/п	Види завдань
1.	Підготувати есе на тему «Історичне значення Конституції 3 травня 1791 р.».
2.	Скласти схему політичного устрою Варшавського герцогства в добу наполеонівських війн.
3.	Підготувати розширений план на тему «Поляки в революції 1848–1849 рр.».
4.	Викласти вивчений матеріал на тему «Політичні партії та рухи на польській землях у другій половині XIX – на початку XX ст.» у формі таблиці з такими графами: назва партії/руху,

	керівники/провідні діячі, політичні цілі, форми боротьби.
5.	Підготувати реферат на тему «Поляки на фронтах Першої світової війни».
6.	У ході підготовки до контрольної роботи скласти хронологічну таблицю основних політичних подій в історії Польської держави у 1919 –1939 рр.
7.	Підготувати есе на тему «Опозиція і влада в ПНР».
8.	Підготуватися до підсумкової дискусії на тему «Чому Польщі вдалися економічні і політичні реформи наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.»

Для виконання завдань необхідно:

- повторити теоретичний матеріал, котрий опрацьовували здобувачі разом з викладачем на лекціях і практичних заняттях з курсу;
- при виконанні завдань обов’язково дотримуватись засад доброчесності: подавати лише перевірений матеріал, правильні бібліографічні відомості, зазначати ресурси, котрі Ви використовуєте;
- практичні завдання можна оформляти у друкованій формі;
- не потрібно переписувати завдання, слід відразу давати на нього відповідь;
- при написанні письмових робіт необхідно висловлювати власну позицію щодо теми, обґрунтовувати її, підкріплювати положення історичними фактами;
- бібліографічні покликання подавати в кінці всього тексту відповідно до Державного стандарту 2015 р.

**Питання для здійснення підсумкового контролю успішності
навчання (другий семестр)**

1. Державні реформи 1760-х років. Російсько-пруське втручання.
2. Барська конфедерація. Перший поділ Речі Посполитої.
3. Соціально-економічний розвиток Речі Посполитої в останній третині XVIII ст.
4. Реформи 1770-х і 1780-х років. Станіслав Сташіц і Гуго Коллонтай.
5. Чотирирічний сейм. Конституція 3 травня 1791 р.
6. Торговицька конфедерація. Другий поділ Речі Посполитої.
7. Повстання під проводом Тадеуша Костюшка.
8. Третій поділ Речі Посполитої. Початок визвольного руху. Польські легіони.
9. Розвиток освіти в останній третині XVIII ст. Едукаційна комісія.
10. Історичні і художні твори в останній третині XVIII ст. Розвиток мистецтва.
11. Становище поляків у складі трьох імперій: Пруссії, Австрії та Росії (кінець XVIII – початок XIX ст.).
12. Варшавське князівство: Конституція, уряд, армія, соціально-правові відносини.
13. Віденський конгрес та новий поділ польських земель.
14. Велике Познанське князівство (1815–1848 рр.).
15. Королівство Галичини і Лодомерії (1815–1848 рр.).
16. Королівство Польське (1815–1830 рр.).
17. Польська література доби романтизму.
18. Історична наука доби романтизму.
19. Архітектура і образотворче мистецтво. Музика і театр доби романтизму.
20. Листопадове повстання 1830 р.
21. Велика еміграція і польський національний рух 1830-х – 1840-х років.
22. Краківська республіка 1815–1846 рр. Повстання 1846 р.
23. Східна і Західна Галичина напередодні і під час весни народів.
24. Польські землі під владою Пруссії напередодні революції 1848 р. Польський національно-культурний рух. Познанське повстання.
25. Королівство Польське у 1830-х – на початку 1860-х років.
26. Січневе повстання 1863–1864 рр. та його наслідки.
27. Політика Росії щодо поляків у 1864–1914 рр.

28. Політика культуркампфу в Німеччині та пасивний опір поляків онімеченню в останній третині XIX ст.
29. Поляки в умовах Австро-Угорської конституційної монархії.
30. Економічний розвиток і соціальні зміни на польських землях в добу модернізації.
31. Лояльні консерватори. Поширення ідей «органічної праці» в кінці XIX – на початку XX ст..
32. Формування польської націоналістичної течії. Національна демократія в кінці XIX ст.
33. Поширення соціалістичних ідей. Соціалістичний рух. Зародження селянського (людового) рух в кінці XIX ст.
34. Польська преса, публіцистика і художня література останньої третини XIX ст.
35. Розвиток освіти, історіографії і наукової думки на польських землях останньої третини XIX ст.
36. Живопис, скульптура і театр останньої третини XIX ст. Зміни у побуті поляків.
37. Суспільно-політичні рухи на польських землях на початку XX ст.
38. Поляки в Росії на початку XX ст. Революційна криза 1904–1907 рр. і польські політичні партії.
39. Польське суспільство в Німеччині на початку XX ст.
40. Поляки в монархії Габсбургів на початку XX ст.
41. Польська культура на початку XX ст.
42. Поляки в роки Першої світової війни.
43. Формування кордонів Польщі в 1918–1921 рр.
44. Польська держава в кінці 1918–1921 рр. Конституція 1921 р.
45. Польська держава у 1921–1926 рр. Уряд. В. Грабського. Легітимізація режиму Ю. Пілсудського.
46. Модернізація соціально-економічної структури міжвоєнної Польщі. Зміни в повсякденному житті.
47. Конфлікт між виконавчою владою і парламентом. Конституція 1935 р. Загострення стосунків у правлячому таборі.
48. Міжнародне становище міжвоєнної Польщі.

49. Театральне мистецтво, музика, живопис міжвоєнної Польщі.
50. Освіта, наука у міжвоєнній Польщі.
51. Художня література у міжвоєнній Польщі.
52. Польща напередодні Другої світової війни.
53. Воєнні дії та поділ Польщі на початку Другої світової війни. Трагічна доля польських військовополонених.
54. Німецький окупаційний режим в роки Другої світової війни.
55. Діяльність польського еміграційного уряду в роки Другої світової війни.
56. Польське підпілля на окупованих землях в роки Другої світової війни.
57. Варшавське повстання в роки Другої світової війни.
58. «Люблінська Польща».
59. Польське питання в роки Другої світової війни.
60. Польща в роки «народної демократії» (1945–1948 рр.)
61. Польща в умовах тоталітарного режиму (1949–1956 рр.).
62. Польща у 1956–1970 рр. Держава і Церква.
63. Березневий протест 1968 р. Грудневі події 1970 р. та його наслідки.
64. Польське суспільство та його культура у 1956–1970 рр.
65. Польща між двома криза: 1971–1980 рр.
66. Літня криза 1980 р. Виникнення «Солідарності». Запровадження воєнного стану.
67. Занепад системи: 1982–1989 рр. Засідання Круглого столу. Влада і культура.
68. Вибори 1989 р. Уряд Т. Мазовецького. Зміни політичного ландшафту. Л. Валенса – президент.
69. Перші демократичні вибори. Розколи і протистояння в 1990-х рр.
70. Міжнародне становище Польщі та її зовнішня політика в 1990-х рр.
71. Економічна ситуація та суспільні відносини в Польщі в 1990-х рр.
72. Розвиток польської культури в 1990-х рр. – на початку XXI ст.
73. Польща на початку XX ст. Президент Александер Красневський. Поразка правих сил.
74. Вступ Польщі в НАТО та ЄС та його економічні і політичні наслідки.
75. Сучасна Польща на міжнародній арені.

Термінологічний словник

Абсолютна монархія – форма правління, в якій вся повна державної влади знаходиться в руках монарха; відрізняється від обмеженої монархії, в якій влада монарха обмежена юридично або конституцією.

Абстракціонізм – напрям у модерністському мистецтві ХХ ст., що цілком відмовляється від реалістичного зображення предметів і явищ.

Авангардизм – узагальнюючий термін для позначення новаторських напрямів у художній культурі ХХ ст., для яких характерний пошук нових, нетрадиційних засобів вираження.

Автономія – форма самоврядування певних частин держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом і виявляється у самостійному вирішенні питань місцевого чи регіонального значення.

Акціонерне товариство – підприємство, капітал якого утворюється з внесків пайовиків (акціонерів) завдяки купівлі ними акцій; прибутки розподіляються між його учасниками відповідно до суми акцій, які їм належить.

Акція – цінний папір, який свідчить про участь його власника в капіталі акціонерного товариства і дає право на одержання певної частини прибутку товариства.

Акція «Вісла» – військова операція Польської держави, здійснена у квітні-липні 1947 р., що полягала у примусовому виселенні українців з історично українських земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя, які після Другої світової війни опинилися в межах Польської держави, на повернуті в результаті Другої світової війни малозаселені північно-західні території Польщі.

Анархізм – суспільно-політична течія, яка прагне до максимально можливого визволення особистості, виступає за знищення будь-якої державної влади і створення вільної організації суспільства з інститутами громадського самоуправління.

Антанта – воєнно-політичний союз Великої Британії, Франції та Росії, який сформувався в 1904 – 1907 рр. для боротьби з Троїстим союзом (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія).

Антигітлерівська коаліція (або альянти) - воєнно-політичне об'єднання держав, які під час Другої світової війни воювали проти нацистської Німеччини, Італії, Японії та їхніх сателітів, а також на початковому етапі війни – проти СРСР, Румунії, Болгарії та інших.

Асиміляція – добровільний або вимушений процес розчинення (втрата традицій, мови тощо) раніше самостійного народу (етносу) чи якоїсь його частини в середовищі іншого, як правило, численнішого народу (етносу), засіб досягнення етнічної однорідності.

Бароко – мистецький напрям, який зародився в Італії у середині XVI ст., для якого характерні грандіозність, декоративна пишність, мальовничість, багатство контрастів світла і тіні, вгнутість ліній в архітектурі.

Більшовизм – російський різновид комуністичної політичної філософії та політичної практики, виник і організаційно оформився на другому з'їзді Російської соціал-демократичної партії (РСДРП) в 1903 р. під керівництвом Володимира Ульянова (В, І, Леніна) внаслідок боротьби російських марксистів за створення партії. Марксисты, які згуртувалися навколо В. Леніна, під час виборів до центральних органів партії дістали більшість голосів і тому почали називатися більшовиками, їхні противники, які залишилися в меншості, - меншовиками.

Вальний сейм – найвищий законодавчий станово-представницький орган Корони польської і Речі Посполитої у XV – XVIII ст.

Велика еміграція – еміграція тисяч полків і литовців, зокрема з політичної та культурної еліти, з політично-патріотичних мотивів, безпосередньою причиною якою була поразка Листопадового повстання 1830 року.

Велике князівство Литовське (ВКЛ), або Велике князівство Литовське, Руське й Жемайтійське – державне утворення, що повстало у XIII ст. на основі союзу литовських князів; засновником ВКЛ вважають князя Міндовга, який приєднав до Литви Чорну Русь і був урочисто коронований 1253 р. у Новгородку (центр Чорної Русі, сучасне м. Новогрудок Гродненської області, Білорусь).

Весна Народів – низка революцій, що сталася в Європі у 1848 р.; революції були демократичними за своєю природою і ставили своїм завданням знищення феодальної форми правління і створення незалежних національних держав.

Віденський конгрес – конференція послів великих держав Європи, очолювана австрійським дипломатом Клементом фон Меттерніхом, яка проходила у Відні з 18 вересня 1814 р. до 9 червня 1815 р.; мета конгресу: врегулювати питання і перекроїти континентальну політичну карту після розгрому наполеонівської Франції.

Військо Запорізьке – офіційна назва реєстрового козацького війська, утвореного 1572 р. рішенням короля Сигізмунда II Августа для оборони південних кордонів Речі Посполитої від нападів турків і татар (існувало до 1648 р.); офіційна зва Української держави – Гетьманщини та її збройних сил від середини XVII майже до кінця XVIII ст.

Війт – керівник місцевого (міського чи сільського) управління або самоврядування.

Воєводство – назва адміністративно-територіальної одиниці у XV – XVII ст., у 1921 – 1939 рр, у сучасній Польщі; очолює воєвода.

Возний – судовий урядовець.

Гайдамак – учасник стихійних народних заворушень на соціальному гранті на Правобережній Україні у XVIII ст. (1734 – 1738, 1749 – 1750, 1768 Р. (останнє відоме під назвою «Коліївщина»)),

Генеральна губернія, або Генерал-губернаторство – тимчасова адміністративно-територіальна одиниця, утворена 12 жовтня 1939 р. гітлерівським урядом під час Другої світової війни у центрально-східній частині Польської держави; адміністративний центр був у Кракові.

Гетьман – командувач збройними силами (коронний і його помічник – польний гетьман); з 1572 р. – командувач військом реєстрових козаків.

Голокост – систематичне переслідування і знищення євреїв і ромів нацистською Німеччиною в роки Другої світової війни.

Депортація – примусове вигнання людини або цілої групи людей до іншої місцевості; як правило, проходить із застосуванням сили.

Диктатура – нічим не обмежена політична, економічна та ідеологічна влада у державі або в певному регіоні однієї або кількох осіб, класу, соціальних груп, які у своїх діях спираються на безпосереднє застосування апарату насильства (армії, поліції, карних установ), а також відповідний політичний режим.

Екзекуційний рух – рух середньої шляхти Корони Польської часів останніх Ягеллонів; мав за мету проведення модернізації держави відмінним від абсолютистської централізації шляхом.

Експансія – розширення сфери панування, впливу, поширення чого-небудь за початкові межі (територіальна, економічна і політична експансія); прагнення держави до захоплення нових територій, ринків збуту в інших країнах.

Елекція вільна поголовна – таку назву мав сейм Речі посполитої, на якому обирався польський король і одночасно великий князь литовський. Деталі майбутніх виборів спочатку обговорювалися на конвокаційному сеймі, а потім оголошувався власне лекційний сейм, у якому брали участь не лише сенатори і земські послы, а й уся шляхта (поголовно й делегати від деяких міст; вибори відбувалися неподалік від Варшави поблизу с. Воля.

Еміграція – добровільне або вимушене переселення людей з однієї країни в іншу з метою постійного або тимчасового перебування в ній; буває економічна і політична.

Закерзоння – узагальнююча публіцистична назва етнічних українських земель, розташованих на захід від «лінії Керзона», які внаслідок розмежування державних кордонів між СРСР і Польщею відійшли до складу Польщі; охоплює Лемківщину, Холмщину, Надсяння та Підляшшя.

Земля, як термін – адміністративно-територіальна одиниця; вживався на означення земель-князівств.

Індустріалізація – історичний процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислових способів суспільного виробництва, який проходить через машинну стадію виробництва товарів і послуг.

Індустріальне суспільство – стадія історичного розвитку людства, якій властиве домінування промислового виробництва над аграрним, чисельне переваження міського населення над сільським; високий рівень промислового виробництва характеризується його механізацією та автоматизацією, використанням досягнень науково-технічного прогресу, що зумовлює якісні зміни у соціально-побутовій, політичній і культурно-духовній сферах суспільного життя.

Інтеррекс – так офіційно називався в Речі Посполитій примас (архієпископ Гнезненський, який був главою католицької церкви країни) впродовж терміну виконання ним функцій глави держави в часи безкоролів'я.

Каштелян – назва урядника, який виконував адміністративно-господарські, судові і військові функції в гродській окрузі – каштелінії; після Люблінської унії так називали сановника, який мав місце в сенаті і наділявся деякими повноваженнями у військовій сфері, зокрема щодо підтримання обороноздатності королівських замків.

Кварцяне військо – наймане військо Речі посполитої; утримувалося на рахунок четвертої частини з королівських прибутків – так званої кварти; створене в 1562 р., очолював великий коронний гетьман.

Колабораціонізм – співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників.

Колективізація – політика насильницького насадження колективних форм господарства (колгосп) з усуспільненням значної частини селянської власності.

Консерватизм – політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, зорієнтована на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад; характерна прихильність до існуючих та усталених соціальних систем і норм, «скептичне» сприйняття ідей рівності людей, несприйняття революції та радикальних реформ, обстоювання еволюційного органічного, максимально повільного розвитку.

Конституції сеймові – правові акти, що від кінця XV ст. ухвалювалися вальним сеймом.

Конфедерація – політичний союз, кожен член якого зберігає незалежність, або союз окремих суверенних держав, що об'єднуються заради вирішення окремих завдань, наприклад, боротьби зі спільним ворогом; форма державного і соціального устрою.

Конфедерація шляхетська – тимчасове політичне об'єднання шляхти в Речі Посполитій, яке брало на себе функції державної влади або ж домогалося від уряду задоволення своїх станових вимог.

Конформізм – пристосовництво, пасивне беззаперечне прийняття існуючих порядків, пануючих ідей і цінностей, стандартів поведінки, норм, правил, безумовне схиляння перед авторитетами.

Королівщини – узагальнений термін на означення королівських (від 1590 р.) – державних (скарбових) маєтностей.

Королівство Галичини та Лодомерії з Великим князівством Краківським і князівствами Освенцима й Затору – коронний край, складова частина Габсбурзької монархії в 1772 – 1918 рр.; об'єднувало частину Волині, історичну Галичину, що складалася зі Східної Галичини і західної Галичини, та північно-західної частини Малопольщі.

Корона Польська – поняття, яке вживалося щодо польської монархії з метою відокремлення держави як юридичного інституту від особи конкретного короля, а також для утвердження суверенітету держави та засад неподільності її території; від Люблінської унії 1569 р. до третього поділу Речі Посполитої – саме Королівство польське, сполучене персональною унією з Великим князівством Литовським в об'єднаній державі – Речі Посполитій.

Лавники – члени судової колегії («лави») з компетенцією розгляду карних та певних категорій цивільних справ у містах магдебурзького права.

Лібералізм – політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, демократичних свобод і вільного підприємництва.

Ліберум вето – право депутата сейму зупинити обговорення сеймом того чи іншого питання, а то й роботу сейму взагалі.

Лінія Керзона – умовна назва (за прізвищем міністра закордонних справ Великої Британії лорда Джорджа Керзона) східного кордону новоствореної Польської держави, встановлений Верховною Радою Антанти у грудні 1919 р.; цей кордон був визначений за етнографічним принципом: Польща мала постати на територіях, де проживали переважно поляки; кордон мав проходити по лінії: Гродно – Ялівка – Немирів – Брест-Литовський – Дорогуськ – Устилуг – на схід від Грубешова – Крилів – на захід від Рави-Руської – на схід від Перемишля – до Карпат. Остаточно лінію Керзона як радянсько-польський кордон зафіксовано у Договорі між СРСР і Польщею 1945 р. Сучасний західний кордон України майже повністю збігається з лінією Керзона.

Легітимізація – процес здобуття суспільного визнання та підтримки соціальними і політичними суб'єктами.

Лоялізм – відданість законному уряду і державному строю країни в ситуації, коли цьому уряду або устрою висуто виклик силою, яка діє всередині країни.

Магдебурзьке право – варіант німецького права, яке означало міське самоврядування з власним судочинством, що здійснювалося через виборні органи – раду і лаву або діничного вйта; спадкоємне і відчужувальне право на міську нерухомість на певних умовах, свободу вибору занять (у сфері торгівлі або ремеслі).

Магнати – аристократи, родовиті великі землевласники; також вищі духовні особи та сенатори або державні радники.

Маршалок – одна з найвищих державних посад у Короні Польській, великий коронний маршалок головував на засіданнях королівського двору, стежив за дотриманням церемоніалу; його заступник – маршалок надворний. Своїх маршалків мали повітові сеймики; вони обиралися шляхтою зі свого середовища.

Масова культура – комплекс поширюваних за допомогою засобів масової комунікації художніх цінностей і потреб, які оцінюються фахівцями як низькопробні.

Модерн – світогляд, заснований на визнанні глобальними цінностями існування і розвитку людства таких морально-етичних і правових норм, як демократія,

рівність, прогрес для всіх, просвітництво, вертикальна мобільність людей і суспільства.

Модернізм – загальний термін, що використовується для виниклих на початку ХХ ст. спроб порвати з художніми традиціями ХІХ ст., заснований на концепції домінування форми на протигагу змісту; в образотворчому мистецтві прямими представниками є абстракціоністи, у літературі – письменники, що експериментують з альтернативними формами оповіді; у музиці – традиційне поняття ключа було замінене на атональність; в архітектурі центральними концепціями виступають функціоналізм і відсутність декоративності.

Москвофільство – русіянофільська течія серед українського населення Галичини у 1850 – 1930- роках; москвофіли мали проросійські мовно-літературні та суспільно-політичні погляди, обстоювали ідею національно-культурної єдності з російським народом, а пізніше – державно-політичну єдність з Росією; ідеологічно були опонентами народовців.

Народовці, або **українофіли** – суспільно-політична течія серед молоді української інтелігенції ліберального напрямку, що виникла в Королівстві Галичини і Лодомерії в 1860-х роках.

Націоналізм – спрямування політичної думки, політична ідеологія та політична практика, в центрі уваги яких знаходиться нація як ідея (або поняття та як цінність).

Націоналізація – вилучення з приватної власності осіб у власність держави землі, промислових і транспортних підприємств або цілих галузей економіки.

Нація – спільнота людей, об'єднаних низкою чинників, серед яких найважливішими є етнокультурні та політико-правові.

Органічна праця – концепція, поширена в Королівстві Галичини і Лодомерії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., суть якої полягає в кропіткій праці з підвищення політичного і культурно-освітнього рівня суспільств; на практиці це означало творення політичних партій, кооперативів і споживчих спілок, культурних і освітніх товариств, набуття досвіду легальної виборчої і парламентської активності.

Пакти конвенти – публічно-правова угода між шляхтою і королем, що в Речі Посполитій від 1573 р.; вона законодавчо оформлювала на елекційному сеймі зобов'язання, які брав на себе претендент на короля перед вступом на трон.

Панегірик – похвальна промова на честь кого-небудь.

Пани – знатна верства шляхти у Королівстві польському і Великому князівстві Литовському.

Пацифікація – урядова політика, спрямована на утихомирення, замирення злокалізованих етносів (національних меншин).

Полемічна література – твори, в яких автор висвітлює свій погляд на суспільно-політичні події.

Польські легіони – загальна назва польських добровольчих військових формувань, які діяли в складі військ іноземних держав після того, як Польща втратила свою незалежність; перші польські легіони були створені в 1796 р. і включені до складу армії Ломбардської республіки; вдруге – у 1848 р. у Ломбардії, Венеції й П'ємонті і воювали проти Австрії за свободу Ломбардії; втретє – в 1914 р. з ініціативи Юзефа Пілсудського у складі австро-угорської армії з метою боротьби за відновлення незалежності Польщі.

Посполите рушення – загальне шляхетське ополчення, тобто земська оборона, яка сформувалася за територіальним принципом; спочатку скликалося за рішенням шляхетських сеймиків, а з 1569 р. – на підставі ухвали вального сейму.

Протекціонізм – політика держави, головною метою якої є захист національної економіки від іноземної конкуренції шляхом введення високих зборів на імпорتنі товари, обмеження або повна заборона ввозу товарів.

Радикалізм – ідеологічна та політична течія, яка обстоює необхідність корінних суспільних і політичних змін, що виходять за межі існуючої системи.

Реалізм – літературний напрям, який характеризується правдивим і всебічним відображенням дійсності на основі типізації життєвих явищ.

Репресії – комплекс заходів з арештів, розстрілів і переселення великих мас людей.

Ринкова економіка – економічна система, заснована на принципах вільного підприємництва, в якій роль регулятора економічних відносин відіграє ринок; форма економічної організації, при якій координація дій здійснюється на основі взаємодії на ринках вільних приватних виробників і вільних індивідуальних споживачів.

Рокош – політично спрямований масовий антикоролівський виступ шляхти, об'єднаної в опозиційну до монарха конфедерацію.

Романтизм – конкретно-історичний напрям у літературі, науці й мистецтві, особливістю якого було протиставлення буденному життю високих ідеалів, яких прагне пересічний індивід, уважний до душевних поривів, схильний до яскравих переживань, пристрастей; виник наприкінці XVIII ст.

Романський стиль – художній стиль в європейському мистецтві X – XIII ст., який увібрав давньоримські, візантійські елементи; переважно виражений в архітектурі.

Секуляризація – відчуження церковного майна на користь держави; у літературі – звільнення літератури від впливу канонічних зразків віровчення.

Сенат у Речі Посполитій – вища палата вального сейму; виник у XVI ст. на основі королівської ради; за Сигізмунда I до складу сенату входили католицькі архієпископи і єпископи, воєводи, каштеляни, коронні і двірські сановники; після Люблінської унії 1569 р. сенат поповнився такими самими литовськими сановниками.

Сервітути – землі, які належали панові і якими могли користуватися селяни; набули поширення у XVI – XIX ст.

Солтис – голова села, заснованого на німецькому праві; у 1923 -139 рр. – керівник адміністрації і територіального самоврядування на території сільської громади.

Станчики – політичне угруповання в Західній Галичині, утворене в 1860- роках у середовищі краківських консерваторів; робили винними самих поляків за втрату незалежності та поділи Речі Посполитої між кількома державами; підтримували контрольовану елітою суспільно-політичну еволюцію

Староство – адміністративно-господарська округа в королівщинах.

Східна Галичина – східна частина Королівства Галичини і Лодомерії, коронного краю монархії Габсбургів; цей напівофіційний термін виник для розрізнення двох частин коронного краю: східної, заселеної переважно українцями (терени колишніх Руського і Белзького воєводств), і західної, заселеної переважно поляками (терени колишніх Краківського і Сандомирського воєводств).

Тоталітаризм – політична система, при якій здійснюється цілковитий контроль над усіма сферами суспільної діяльності та над життям кожної людини зокрема; всеохоплюючий контроль зі сторони партійно-державного механізму над громадянами; надмірне зростання механізму влади та поглинання нею громадянського суспільства; відсутність свободи особистості та демократії.

Тевтонський орден – католицька рицарсько-чернеча організація та заснована нею в Південно-Східній Прибалтиці середньовічна держава.

Утраквістичні школи – навчальні заклади, в яких частина предметів викладалася однією мовою, а частина – іншою.

Фемінізм – жіночий рух, головною метою якого було й є виборювання соціальних, політичних та економічних прав, рівних з чоловіками.

Фільварок – форма господарювання, багатогалузеве господарство, орієнтоване на виробництво збіжжя на продаж; за існування панщини у фільварках використовувалась праця кріпаків, а пізніше – наймана праця.

Футуризм – авангардистський напрям у літературі і мистецтві, представники якого намагалися створити мистецтво майбутнього, відкидали класичну художню спадщину, насаджували ідеї фантастики, урбанізму.

Чинш – фіксована плата в грошовій або натуральній формі за користування земельним наділом.

Четвірний (Четвертний) союз – воєнно-політичний блок Німецької імперії, Австро-Угорської імперії, Болгарського царства і Османської імперії, що протистояв країнам Антанти в Першій світовій війні.

Шляхта – назва привілейованої верстви в Речі Посполитій; ознаками шляхтича були наявність герба та усвідомлення приналежності до шляхетської спільноти як у межах окремого регіону (земля, повіт, воєводство), так і державного утворення в цілому. Генеза шляхти як соціальної групи сягає раннього середньовіччя, коли оточення князя (дружинники) поступово перетворилося на окрему верству суспільства, яку вирізняло наявність станових прав, особисте володіння земельною власністю та обов'язок служби верховному володареві.

Шляхетські сеймики – земські станово-представницькі органи шляхти в Короні Польській, Великому князівстві Литовському та Речі Посполитій; почали формуватися в кінці XIV ст. З XIV ст. сеймики обирали кандидатів на земських суддів, підсудків і писарів; давали згоду на скликання посполитого рушення; з 1493 р. сформувалося стале представництво земських сеймиків шляхти на вальному сеймі у формі інституту земських послів, який згодом перетворився в нижню палату сейму – посольську ізбу. На сеймиках головували маршалки.

Навчально-методичне видання

Карліна Оксана Миколаївна

Історія і культура Польщі

Навчально-методичні матеріали

для студентів ОПІ

«Мова та література (польська). Переклад»

Друкується в авторській редакції

Формат 60x84 1/16. Обсяг 7,44 ум. друк. арк., 7,21 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 95. Виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (38 066 936 25 49).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.